

ELISA TATTERSALL WALLIN & KATARINA MICHNIK

IDROTT, LÄSNING OCH BIBLIOTEK

– utvärdering av projektet Läsmuskler

HÖGSKOLAN
I BORÅS

ELISA TATTERSALL WALLIN & KATARINA MICHNIK

IDROTT, LÄSNING OCH BIBLIOTEK
– utvärdering av projektet Läsmuskler

HÖGSKOLAN I BORÅS

Boråsregionen
Sjuhärads kommunalförbund

KULTURRÅDET

ULRICEHAMNS
KOMMUN

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

IDROTT, LÄSNING OCH BIBLIOTEK

– utvärdering av projektet *Läsmuskler*

© Elisa Tattersall Wallin och Katarina Michnik, 2016, Högskolan i Borås

GRAFISK FORM: Mats Palmquist

FOTO: Victoria Klaiber Svensson

TRYCK: Responstryck, Borås, 2016

ISBN: 978-91-88269-12-6 (tryckt) 978-91-88269-13-3 (pdf)

DIGITAL VERSION: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-9520>

FÖRORD

Den här rapporten handlar om det läsfrämjande projektet Läsmuskler som genomfördes i Ulricehamns kommun under åren 2014–2015. Bibliotekshögskolan i Borås fick förfrågan om att utvärdera projektet. Katarina Michnik, doktorand vid Bibliotekshögskolan, och Elisa Tattersall Wallin, masterstudent i biblioteks- och informationsvetenskap, fick uppdraget att utföra utvärderingen. Rapporten sammanställdes under vintern 2015–2016 och fokuserar på de arbetssätt som har använts inom Läsmuskler i relation till de mål som satts upp i början av projektet.

Tillsammans med den beställda utvärderingen publiceras här en delutvärdering av Läsmuskler som genomförts av Elisa Tattersall Wallin som en del av en kurs i hennes utbildningsprogram. Delutvärderingen fokuserar på deltagare och projektledare och deras syn på läsning och bibliotek.

INNEHÅLL

1. Inledning 9
- 1.1 Rapportens syfte 10
- 1.2 Rapportens disposition 10
2. En bakgrund – presentation av tidigare studier 11
- 2.1 Om läsning 11
- 2.2 Om folkbibliotek och samarbete 13
- 2.3 Om folkbibliotekens roll och om användningen av folkbibliotek 14
3. Använd datainsamlingsmetod 17
4. Presentation av resultat 18
- 4.1 Använda arbetssätt inom ramen för läsmuskler 18
- Användning av mobila bibliotek och läshörnor 18
- Främjande av social läsning 21
- Medskapande aktiviteter 22
- 4.2 De använda arbetssätten och projektets formulerade mål 23
- Hur användning av mobila bibliotek och läshörnor kan sägas vara relaterat till projektets mål 26
- Hur främjande av social läsning kan sägas vara relaterat till projektets mål 28
- Hur medskapande aktiviteter kan sägas vara relaterat till projektets mål 29
5. Presentation av slutsatser 31
6. Sammanfattning 33
- Referenser 35
- Material och dokument 37

”VI HAR TAGIT OSS ÖVER TRÖSKELN IN I VARANDRAS VÄRLDAR”

En delutvärdering av projektet Läsmuskler 39

Innehåll	40
1. Bakgrund	41
1.1 Läsmuskler	41
1.2 Syfte och frågeställningar	42
1.3 Mål	42
2. Metod	43
3. Teori	46
3.1 Om läsning	46
3.2 Om bibliotek	47
4. Resultat och analys	49
4.1 Läsning	49
4.2 Bibliotek	53
4.3 Projektledarnas arbetsmetoder och mål med projektet	53
4.4 Lyckade delar samt utvecklingsmöjligheter	55
5. Sammanfattning och utvecklingsmöjligheter	57
Källförteckning	59
Bilaga. Intervjuguider	60
Intervjufrågor idrottsledare	60
Intervjufrågor till bibliotekarie och kulturstrateg som drivit projekt	
Läsmuskler	61

LÄSMUSKLER

#läsmuskler
Läs och vinn boken!

I. INLEDNING

Ett av folkbibliotekens viktigaste uppdrag är att främja läsning. Detta tas upp i såväl bibliotekslagen (SFS 2013:801, §7) som i IFLA:s *Folkbiblioteksmanifest*. I det sistnämnda anges bland annat att folkbibliotek ska skapa ”och stärka läsvanor hos barn redan från tidig ålder” (IFLA, 1994, s. 11). Förutom det läsfrämjande arbete som till vardags utförs på svenska folkbibliotek, genomförs en rad särskilda insatser i form av läsfrämjande projekt. Även om dessa projekts syften är likartat, att främja barns och/eller ungas läsning, finns bland dessa projekt en stor heterogenitet vad gäller riktad målgrupp och arbetssätt inom ramen för projekten. Det finns exempelvis läsfrämjande projekt som riktar sig till vuxna i barns och ungdomars närhet. Genom att medvetandegöra dessa vuxna om vikten av läsning och utbilda dem i läsfrämjande metoder, är tanken att detta på sikt ska främja barns och/eller ungas läsning. Det finns även exempel på läsfrämjande projekt som riktar sig direkt till barn och/eller unga och genom olika konkreta arbetssätt söka att väcka en läslust hos dessa (Gärdén et al., 2010). Under de senaste åren har Kulturrådet givit ekonomiskt stöd till flera läsfrämjande projekt vilka har genomförts genom ett samarbete mellan folkbibliotek och organisationer från idrottsvärlden, såsom exempelvis lokala idrottsföreningar. Ett av dessa projekt har varit *Läsmuskler*.

Under år 2014 och 2015 genomfördes *Läsmuskler*, ett läsfrämjande samarbetsprojekt, ägt av Ulricehamns kommun och drivet av Ulricehamns bibliotek. Projektet genomfördes i samarbete mellan Ulricehamns bibliotek och idrottsförbundet SISU, genom vilket idrottsföreningar i kommunen har inkluderats i projektet. Syftet med projektet har varit att, i samverkan med utvalda lokala idrottsföreningar, arbeta för en ökad läsfärdighet och läslust bland idrottande barn och unga. Arbetet har i huvudsak utförts genom användning av mobila bibliotek i form av pop-up bibliotek och en medieutrustad husvagn i samband med träning och tävling samt genom iordningställning av läshörnor på några av idrottsföreningarna,

men också genom att de deltagande barnen uppmuntrades till att skriva egna texter.

1.1 RAPPORTENS SYFTE

I den projektansökan som skickades in till Kulturrådet står angivet att projektets mål ska utvärderas och relateras till relevanta studier inom området. Syftet med denna rapport är därmed att utvärdera de mål som har sökts att uppnås inom ramen för *Läsmuskler* utifrån de arbetssätt som har använts. Följande två frågor besvaras i denna rapport:

- Vilka arbetssätt har använts inom ramen för *Läsmuskler*?
- Hur har de använda arbetssätten varit relaterade till projektets mål?

Rapportens fokus är alltså projektets mål och hur de använda arbetssätten har varit relaterade till dessa mål. Följaktligen utvärderar denna rapport inte resultatet av det läsfrämjande arbetet i sig och därmed inte huruvida projektets syfte, att öka läslust bland barn och unga, faktiskt har uppnåtts.

1.2 RAPPORTENS DISPOSITION

Rapporten består av sex kapitel. Det första inledande kapitlet följs av ett kapitel i vilket en bakgrund tecknas genom att tidigare studier, vilka är relevanta med tanke på *Läsmusklers* innehåll och form, går igenom. I det tredje kapitlet presenteras kort rapportens empiriska material och de datainsamlingsmetoder som har använts för att samla in detta. I det fjärde kapitlet besvaras de ställda forskningsfrågorna. Därefter följer ett kapitel i vilket rapportens slutsatser presenteras. Rapporten avslutas genom ett sammanfattande kapitel.

2. EN BAKGRUND – PRESENTATION AV TIDIGARE STUDIER

Då *Läsmuskler* är ett läsfrämjande projekt vilket har genomförts i samarbete med ett antal idrottsföreningar, har tre forskningsområden varit av särskilt intresse. För det första studier som riktar fokus mot läsning, för det andra studier som riktar fokus mot folkbibliotekssamarbete och för det tredje studier som riktar fokus mot folkbibliotekets roll och användningen av folkbibliotek.

2.1 OM LÄSNING

Begreppet läsning kan vara svårt att definiera. Synen på läsning, vad det är och varför man ska läsa, varierar mellan olika institutioner och yrkesgrupper. I studier som rör barns och ungas attityder till läsning framkommer ofta en traditionell syn där barnen menar att läsning är lika med skönlitterära böcker (Snowball, 2008; Hedemark, 2011). Sandin (2011) har gjort en studie av lässtimulerande projekt riktade mot barn och unga vid svenska folkbibliotek. Hon fann att i de flesta projekt är det läsning av den skönlitterära boken som främjas. Sandin fastslår också att det är vuxna, och deras förhållningssätt till läsning, som avgör projektens utformning och vilka typer av läsning man väljer att arbeta med (2011). Synen på barns läsning skiljer sig mellan skolan och folkbiblioteket. I skolans värld är läsning främst kopplat till nytta och prestation, barnen ska lära sig något och kunna redovisa det. Från folkbibliotekets sida har man ett kravlöst förhållande till läsning, där läsglädjen är det primära och läsningen har ett värde i sig (Rydsjö & Elf, 2007; Johansson, 2010; Juncker, 2010). I en intervjustudie av svenska 10-åringars syn på läsning och bibliotek (Hedemark, 2011) berättar många av barnen att de känner sig styrda av sina lärare när de är i skolbiblioteket och ska välja böcker att låna. Flera barn säger att de gärna skulle läsa fackböcker, men att lärarna endast tillåter dem att låna skönlitterära böcker (2011). Hedemark har funnit tre förhållningssätt till läsning hos barnen i studien. *Den lustfyllda läsningen* innefattar barn med goda läskunskaper och

en stor förkärlek till läsning. En annan grupp barn är negativt inställda till läsning och uppger att de blir tvingade till läsning i skolan eller hemma, detta förhållningssätt kallar Hedemark för *läsning som tvång*. I *den instrumentella läsningen* finns ett neutralt förhållningssätt till läsning, de här barnen läser för att de vet att det är nyttigt och för att de lär sig saker (Hedemark, 2011).

Forskning visar att läslust är en viktig faktor för att få barn och unga att läsa (Gambrell, 2011). För att stimulera barns och ungas läslust, och för att få läsovilliga barn intresserade av läsning, behöver man arbeta med andra sorters texter och medier än bara den tryckta skönlitterära boken (Gordon & Lu, 2008; Hedemark, 2011; Snowball, 2008). Det här kallas ibland att arbeta med ett *vidgat textbegrepp*, där andra texter än skönlitterära böcker räknas som läsning. Det vidgade textbegreppet kan också inbegripa andra sorters medier, där filmer, bilder eller att lyssna också ses som läsning (Sandin, 2011). För att främja läslust är det även viktigt att barnen själva får välja vad de ska läsa, att de har möjlighet att ta del av texter och ämnen som intresserar dem (Gambrell, 2011; Gordon & Lu, 2008). Att läsningen känns relevant för barnen, och att de kan känna igen sig i texterna de tar del av gör att de får lättare att knyta an till läsningen, och de blir mer motiverade (Gambrell, 2011).

Vanligtvis ses läsning som en enskild aktivitet, något man gör i tystnad för sig själv. Studier visar att barn läser hemma i sin säng, eller vid sin bänk i skolan (Hedemark, 2011). Flera av barnen i Hedemarks studie berättar också att de läser på biblioteket, eftersom det är tyst och lugnt där (2011). En arbetsmetod för att främja läslust, framförallt hos läsovilliga barn, är att göra läsningen social. Barn har ett behov av att prata med andra om de texter de läst (Sandin, 2011; Hedemark, 2011). Gambrell (2011) menar att barn blir mer motiverade att läsa när de har möjlighet att tala och interagera med andra om sin läsning. I en observationsstudie där barn läste tillsammans kunde Maine (2013) se att barnen använde egna erfarenheter när de talade om texterna, vilket hjälpte dem att engagera sig i berättelsen och underlättade i deras meningsskapande process. I dialog med varandra byggde barnen vidare på de andras idéer och funderingar kring texterna, något som gav dem en djupare läsförståelse och en ökad läsoplevelse. Chambers (2011) påpekar att det sällan finns en enda möjlig tolkning av en text. I samtal med andra får barn möjlighet att ta del av varandras läsningar av texterna, vilket ger dem nya insikter och upptäckter.

Läsning som social aktivitet, som exempelvis genom högläsning, är i sig inget nytt. Sagostunden är en av de äldsta aktiviteterna på folkbiblioteken (Rydsjö & Elf, 2007). Barnbibliotekarier berättar att de ser sagostunden som en möjlighet för barn att uppleva berättelser tillsammans med andra barn (Rydsjö & Elf, 2007). Inom

ramen för sagostunden sker också samtal kring texter i olika grad (Borrman & Hedemark, 2015). Ofta sker sagostunderna i speciella sagorum på biblioteken, avskilt från biblioteksrummet. I de fall där ett specifikt sagorum saknas är det flera bibliotek som genomför sina sagostunder i det ordinarie biblioteksrummet när biblioteket är stängt för andra besökare. Sagostunden, och den sociala aktivitet som den innebär, hamnar därför många gånger utanför den ordinarie biblioteksverksamheten (Borrman & Hedemark, 2015). Detta passar in i den traditionella synen på folkbiblioteket, där biblioteket ses som en tyst och lugn plats (Hedemark, 2011).

2.2 OM FOLKBIBLIOTEK OCH SAMARBETE

Att folkbibliotek samarbetar med antingen andra folkbibliotek eller med organisationer/föreningar/grupper utanför folkbiblioteksvärlden är vanligt förekommande. Syftet med ett initierat samarbete kan exempelvis vara att nå ut till personer eller grupper vilka folkbibliotek har svårt att nå på egen hand, eller att genom ett samarbete kunna erbjuda särskilda tjänster vilka folkbiblioteken själva inte har möjlighet att erbjuda (Xie & Bugg, 2009; Smith, 2014). Det finns många fördelar med ett samarbete: bland annat kan eventuella svårigheter och utmaningar lättare lösas, nya idéer främjas och ekonomiska och personalmässiga resurser delas (Norman, 2013). Men även utmaningar tas upp i tidigare studier: samarbete kan försvåras av geografiska avstånd, av att de deltagande parterna har olika målsättning med sin verksamhet och av att samarbetsparternas egna organisationer ser olika ut (Norman, 2013). Samarbete över professionsgränser kan vara utmanande (Lundh & Michnik, 2014) men det finns också studier som visar på att för stora likheter mellan två verksamheter kan försvåra ett potentiellt samarbete då det kan vara svårt för parterna att veta var samarbetet ska inledas och vad det konkret ska handla om (Smith, 2014).

Att samarbete är vanligt förekommande innebär att det finns en stor heterogenitet när det handlar om hur ett samarbete ska definieras, vad ett samarbete kan inkludera och om hur ett samarbete konkret utförs (Norman, 2013). En kartläggning av samarbetsprojekt som svenska folkbibliotek har deltagit i visar på att det finns en betydande variation vad gäller exempelvis projektens syfte, målgrupp och tidsmässiga omfattning (Gärdén et al., 2010). Samtidigt kan enligt denna kartläggning vissa mönster identifieras: de två vanligast förekommande projektsyftena är att utveckla någon del folkbiblioteksverksamheten och att främja läsning. Gällande målgrupp är de två största målgrupperna barn och/eller unga samt folkbibliotekspersonal. Vad gäller den tidsmässiga omfattningen visar kartläggningen på att denna sträcker sig från projekt som har varit begränsade till en

dags arbete till projekt som så småningom har implementerats i den ordinarie folkbiblioteksverksamheten. Vanligast förekommande är dock att folkbiblioteksprojekten sträcker sig mellan två och tre år.

Överlag är forskningen begränsad när det handlar om samarbete mellan folkbibliotek och idrottsföreningar. Men några exempel kan hittas: I Storbritannien finns flera projekt där man använder idrott för att locka barn och unga till läsning (Palmer, 2008). I *Premier League Reading Stars* samarbetar folkbibliotek med stora fotbollsklubbar. Barn som tar del av projektet får besöka en fotbollsstadion, träffa spelare som rekommenderar böcker samt ta del av bokklubbar och liknande. 97% av barnen säger att de läser mer regelbundet efter att de tagit del av projektet (Palmer, 2008). Palmer menar att man genom fotboll kan locka läsovilliga barn till läsning. Sportsidor i dagstidningar, faktaböcker om fotbollslag, idrottsbiografier och skönlitteratur som utspelar sig i fotbollens värld har visat sig vara en lyckad inkörsport till läsning bland de här barnen. "Often, boys who swear a hatred of reading will confess to reading well over an hour each day about football. It's just that they don't see it as reading. Because it's not work. Or because they've been told by a parent or a teacher that it's not real reading" (Palmer, 2008, s.80). I kandidatuppsatsen, *"Man vill ju så mycket men man hinner inte" folkbibliotekariers och personer engagerade i idrottsföreningars uppfattningar om möjligheten till samarbete dem emellan gällande barn och ungdom* (Henningsson, 2011), riktas fokus mot hur personer ur folkbiblioteks- respektive idrottsföreningsvärlden ser på ett samarbete mellan just folkbibliotek och idrottsföreningar. I kandidatuppsatsen framkommer att det bland respondenterna finns en positiv inställning till ett potentiellt samarbete mellan parterna. I de presenterade intervjuerna framkommer att respondenterna ser att ett eventuellt samarbete skulle vara gynnsamt för såväl parterna själva som för målgruppen, vilken i denna uppsats fall består av barn och ungdomar. Samtidigt finns en del konkreta hinder: brist på ekonomiska och tidsmässiga resurser är en starkt förhindrande faktor.

2.3 OM FOLKBIBLIOTEKENS ROLL OCH OM ANVÄNDNINGEN AV FOLKBIBLIOTEK

Under folkbibliotekens historia har folkbibliotekens roll delvis reviderats och utökats. Exempel på en breddning av folkbibliotekens roll är att folkbibliotek idag i en större utsträckning erbjuder aktiviteter vilka inte primärt har med böcker eller läsning av litteratur att göra. Det kan handla om upplevelserelaterade aktiviteter i form av till exempel scenframträdanden (Jochumsen et al., 2012; Carlsson, 2013),

om aktiviteter vilka syftar till att främja och stärka sociala relationer mellan invånarna i det lokala samhället (Kann-Christensen & Andersen, 2009) och om tillhandahållna medborgartjänster såsom hjälp vid utformning av cv:n (Child & Goulding, 2012). Inställningen till användaren har också förändrats: från att användaren har betraktats som en mottagare av informations- och kulturrelaterade tjänster till att användaren idag i en allt större utsträckning betraktas som en medskapare av de nämnda tjänsterna (Jochumsen et al., 2015). Men denna beskrivna utveckling till trots och trots att folkbibliotek idag används på fler sätt än till att låna och läsa böcker (se till exempel Aabø & Audunson, 2012; Jochumsen et al. 2012; Vakkari & Serola, 2012), är det fortfarande så att både folkbiblioteksanvändare och icke-användare har en traditionell bild av folkbibliotek genom att dessa främst kopplas samman med läsning, litteratur och böcker (Hansson, 2010; Pors, 2010; Carlsson, 2013; Eriksson et al., 2013).

Folkbiblioteksanvändares och icke-användares traditionella syn och förväntning på folkbibliotek får två konsekvenser. För det första att en del av folkbibliotekens tjänster, de tjänster vilka inte är direkt läs-, litteratur- och/eller bokrelaterade, inte uppmärksammas av folkbiblioteksanvändare och icke-användare. Följden av detta blir i sin tur att folkbibliotekens potential inte används fullt ut (Michnik, 2014). För det andra att om folkbibliotek främst associeras med läs-, litteratur- och/eller bokrelaterade tjänster, kan detta medföra att personer som av någon anledning inte kan eller vill ta del i läs-, litteratur- och/eller bokrelaterade tjänster istället väljer att inte besöka folkbiblioteken alls (Kann-Christensen & Andersen, 2009). Från folkbibliotekens sida görs många försök till att nå ut till icke-användare samt till att revidera bilden av folkbiblioteken. Detta sker till exempel genom särskilda satsningar på upplevelserelaterade aktiviteter (Carlsson, 2013), genom att bibliotekens personal söker upp och erbjuder tjänster i virtuella världar såsom *Second Life* (Mon, 2012) eller genom att läsecirklar erbjuds online så att potentiella deltagare inte ska hindras delta av geografiska eller tidsmässiga skäl (Balling et al., 2008). Men en betydande svårighet består i att allmänheten inte alltid känner till de tjänster som folkbibliotek erbjuder utöver de traditionella, innebärande att den bild som allmänheten har av folkbibliotekens verksamhet inte överensstämmer med folkbibliotekens faktiska verksamhet (se Kann-Christensen & Pors, 2004; Kann-Christensen & Andersen, 2009). En anledning till detta är att folkbibliotekens personal överlag är dålig på att förmedla information om vad som händer och sker på folkbiblioteken (Vrana & Barbaric, 2007), och när information förmedlas är den många gånger oregelbunden och personbunden (Biggs & Calvert, 2013).

När det handlar om allmänhetens användning av folkbibliotek, är denna ojämnt fördelad. Personer med högre utbildning och från socioekonomiskt högre grupper tenderar att använda folkbibliotek i en högre utsträckning (Sin & Kim, 2008; Höglund, 2012). Andra faktorer som påverkar användningen av folkbibliotek är avståndet till folkbiblioteket (Höglund, 2012), men också folkbiblioteksverksamhetens utformning. Det sistnämnda handlar om att folkbibliotekens verksamhet i stor utsträckning är utformad efter personer från tjänstemannahem. En konsekvens kan bli att personer ur socioekonomiskt lägre grupper inte betraktar folkbibliotek som riktade till dem och därmed inte använder sig av folkbibliotekens tjänster (Muddiman et al., 2000; Williment, 2009; Griffiths & Johnson, 2014). Den grundläggande idén om att folkbiblioteket ska vara öppet för alla (IFLA, 1994; SFS 2013:801) är därmed inte alltid implementerad i praktiken.

3. ANVÄND DATAINSAMLINGSMETOD

För att besvara forskningsfrågorna har empiriskt material samlats in på två vis, dels genom semi-strukturerade intervjuer, dels genom dokumentstudier. Kvalitativa semi-strukturerade intervjuer genomfördes med fem personer vilka har haft en central roll inom ramen för *Läsmuskler*. Dessa fem personer har bestått av tre idrottsledare samt av den bibliotekarie och den kulturstrateg som har drivit projektet. Respondenterna fick själva välja plats för intervjuerna, som tog omkring trettio minuter vardera. Intervjuerna spelades in och transkriberades i sin helhet, varpå de analyserades med en tematisk intervjuanalys. Vidare har tre dokument ingått i det empiriska materialet: den projektansökan som skickades in till Kulturrådet av projektledarna (i fortsättningen betecknas detta dokument som #ansökan_kulturrådet), den delrapport vilken lämnades in till Kulturrådet (i fortsättningen betecknas detta dokument som #delrapport_kulturrådet) och den projektansökan som skickades in till Västra Götalandsregionen (i fortsättningen betecknas detta dokument som #ansökan_västragötalandsregionen). Innehållet i dokumenten kodades och behandlades med en kvalitativ innehållsanalys.

Den första forskningsfrågan, ”Vilka arbetssätt har använts inom ramen för *Läsmuskler*?”, har besvarats med hjälp av det empiriska material vilket har samlats in genom dels de semi-strukturerade intervjuerna, dels den delrapport som skickades in till Kulturrådet. Den andra forskningsfrågan, ”Hur har de använda arbetssätten varit relaterade till projektets mål?”, har besvarats genom en analys av det empiriska material vilket har hämtats från samtliga tre ovan nämnda dokument samt de gjorda intervjuerna.

4. PRESENTATION AV RESULTAT

I detta avsnitt besvaras de ställda forskningsfrågorna i var sitt delavsnitt.

4.1 ANVÄNDA ARBETSSÄTT INOM RAMEN FÖR LÄSMUSKLER

Även om syftet med projektet, att främja läslust hos barn och unga, och de mål vilka har satts upp för projektet (#ansökan_kulturrådet) har varit gemensamma för de lokala samarbeten vilka har ingått i *Läsmuskler*, har de konkreta tillvägagångssätten delvis skiljt sig åt. Följande tre exempel illustrerar detta: Genom samarbetet med den lokala ridklubben, Ulricehamnsbygdens RK, inrättades en lässpilta vilken utrustades med böcker och saccosäckar. Tanken med detta var att ridskolans elever och deras medföljande syskon skulle kunna sitta ner i lässpiltan och läsa böcker på plats eller låna med sig dessa hem. Ridklubben fick också besök av den medieutrustade husvagnen. Genom samarbetet med den lokala fotbollsklubben, Ulricehamns IFK, sattes pop-up bibliotek upp vid fotbollsturneringar. Genom samarbetet med orienteringsklubben Gällstadbygdens SOK ställdes den medieutrustade husvagnen upp under O-ringen i Borås 2015. Husvagnen riktade sig till O-ringens deltagare och deras anhöriga. Men dessa skillnader till trots, på ett övergripande plan och med stöd i #delrapport_kulturrådet samt de fem genomförda intervjuerna kan tre kategorier av arbetssätt identifieras: för det första användning av mobila bibliotek och läshörnor, för det andra främjande av social läsning och för det tredje medskapande aktiviteter. Dessa tre kategorier går igenom nedan.

ANVÄNDNING AV MOBILA BIBLIOTEK OCH LÄSHÖRNOR

I *Läsmusklers* fall användes mobila bibliotek genom en husvagn, fylld med medier, och pop-up bibliotek. Därutöver har några av de deltagande idrottsföreningarna fått hjälp från Ulricehamns bibliotek med ”att bygga attraktiva läshörnor i klubbhusen (...)”. De kan bestå av saccosäckar, någon skön matta, läslampor, en hylla och

naturligtvis böcker och tidningar” (#delrapport_kulturrådet, s. 4). I detta arbete bidrog Ulricehamns bibliotek också med goda råd, bland annat om vikten av att endast ta in ny litteratur och rensa ut äldre böcker för att läshörnorna ska te sig så lockande som möjligt: ”Vi har också förklarat för ledare i idrottsföreningarna varför de bör slänga undan gamla slitna böcker som vi har hittat, bortglömda i ett hörn, i klubbhusen.” (#delrapport_kulturrådet, s. 4) Ett exempel på en sådan läshörna är den lässpilta som inrättades på Ulricehamnsbygdens RK genom att en vanlig spilta gjordes om till en plats för läsning.

Att bibliotekspersonal lämnar själva biblioteksbyggnaden och med delar av bibliotekets verksamhet, exempelvis delar av beståndet, söker upp faktiska eller potentiella målgrupper är inte en ny arbetsmetod i sig. I folkbibliotekssammanhang är kanske bokbussen det mest välkända exemplet. Den första bokbussen började rulla 1931 i Manchester – 20 besökare fick plats i bussen åt gången och kunde där välja mellan 1300 erbjudna dokument. Men mobila bibliotek användes redan långt tidigare – i Warrington, Storbritannien, instiftades 1859 det första kända fordonsburna biblioteket, draget av hästar (se Orton, 1980). Det som har ändrats under historiens gång är formatet: från hästdragna vagnar, via bokbussen till pop-up bibliotek. Användning av pop-up är en global trend som inte är unik för bibliotek utan återfinns i olika branscher. På ett allmänt plan kan pop-up beskrivas som ”A pop-up is established when businesses, governments, universities, community groups, individuals or brands temporarily activate places and spaces for promotion, trials or the sharing of resources” (Davis et al., 2015, s. 94). När det specifikt handlar om pop-up bibliotek, kan dessa förklaras som den del av biblioteksverksamheten vilken förflyttas ut ur det fysiska biblioteksrummet till den plats där de målgrupper som bibliotekspersonalen vill nå finns (Davis et al., 2015). Det som kännetecknar pop-up bibliotek, och som därmed skiljer detta format från andra uppsökande bibliotekstjänster, är att pop-up bibliotek ska dyka upp oväntat på platser där den riktade målgruppen inte förväntar sig träffa på en biblioteksverksamhet.

Fördelen med pop-up bibliotek är att användningen av dessa kan bidra till att den traditionella bilden av biblioteken revideras. Detta då ett pop-up bibliotek ska dyka upp på platser där målgrupper inte förväntar sig att stöta på ett bibliotek. Men fler fördelar finns: bland annat medför pop-up bibliotek att bibliotekets personal lättare kan nå ut till icke-användare och att samarbete med externa aktörer stärks (se Davis et al., 2015). Samtidigt finns också utmaningar med detta arbetsätt: att bibliotekets personal bara når ut till de personer som redan använder sig av bibliotekets tjänster eller att platsen på vilken pop-up biblioteket placerats inte är

lämplig för detta ändamål. I *Läsmusklers* fall användes pop-up biblioteken i samband med idrottsföreningarnas träningar och tävlingar. Då det empiriska materialet inte innehåller uppgift om vilka barn och unga som faktiskt använde sig av pop-up biblioteken, är det svårt att avgöra huruvida Ulricehamnsbibliotekets personal i stor utsträckning lyckades nå ut till de barn och unga som inte är läsare och/eller biblioteksanvändare. Men ett uttalande från idrottsledare B tyder på att så kan vara fallet: ”Vi har ju så att de kan låna hem böcker, det är det många som gör, flera stycken i veckan. Även föräldrar som har sagt att de brukade aldrig låna böcker innan.” (Intervju Idrottsledare B)

Därutöver framkommer i de gjorda intervjuerna med projektets ledare att pop-up biblioteken har mottagits positivt. Under tävlingar och träningsläger där barnen har långa perioder av väntan har pop-up biblioteken välkomnats. Barnen har berättat för ledarna att de tycker det är mysigt att vara i husvagnen och läsa, att det känns som att vara i en koja. En av de intervjuade idrottsledarna berättar att husvagnen uppskattades mycket av ungdomarna i hennes förening då de hade med sig den under en tävling. Efter att ungdomarna hade avslutat sina tävlingar för dagen tyckte de om att slappna av och läsa i husvagnen, ”man märkte det att de bara älskade det, speciellt killarna som jag speciellt inte trodde. Det var väldigt mycket killar som besökte vagnen. Det har man ju hört att killar läser mindre än tjejer” (Intervju Idrottsledare C). Även läshörnorna i klubbhusen, som lässpiltan, har uppskattats av de idrottande barnen och deras familjer. En ledare från ridskolan berättar att lässpiltan har hjälpt till att öka gemenskapen bland barnen i föreningen, då de tycker om att sitta där och läsa tillsammans. Lässpiltan har även använts av föräldrar och syskon till de idrottande barnen.

Användningen av pop-up biblioteken har delvis begränsats genom att samarbetet mellan Ulricehamns bibliotek och några av de deltagande idrottsföreningarna inte lyckades fullt ut. Detta bland annat genom att informationen om pop-up biblioteken inte nådde ut till alla berörda idrottsledare. Följden av detta blev att pop-up biblioteken inte alltid nyttjades i samband med träning och tävling. Den intervjuade bibliotekarien berättar exempelvis att man i några lag endast använt saccosäckarna för att sitta och vila i, och att man har låtit bli att ta fram böckerna.” Vi har förstått att de inte alltid har använts som det var tänkt. De har använt saccosäckarna och suttit på men de har inte brytt sig om böckerna. Det är viktigt att idrottsledarna puffar för det här, att ‘nu tar vi en paus och sätter oss och läser’” (Intervju Bibliotekarie).

FRÄMJANDE AV SOCIAL LÄSNING

Som ett led i arbetet för att öka barns och ungas läslust, har man inom *Läsmuskler* arbetat med att främja social läsning. Enligt det empiriska materialet har detta skett genom att böcker har valts som underlättar ett socialt läsande, exempel på sådana är gåtböcker och faktaböcker innehållandes bilder (#delrapport_kulturrådet). Under en av intervjuerna berättar en idrottsledare att de i föreningen arbetat mycket med att göra läsningen social, bland annat har ledarna suttit med barnen och läst tillsammans och talat om böcker. Enligt ledaren har detta gett resultat: barnen i föreningen har tyckt om att sitta tillsammans i saccosäckarna i läshörnan, eller i husvagnen, och har läst tillsammans, även utan ledarna. Hon berättar hur de sitter ihop och bläddrar i böcker och pratar om det de ser och läser. Kulturstrategen berättar i en intervju att genom arbetet med *Läsmuskler* har hon blivit medveten om vikten av att göra läsning social, att läsoplevelsen blir mycket starkare när man har möjlighet att diskutera sin läsning med andra.

Dessa uttalanden bekräftas av tidigare studier inom ämnet i vilka tas upp att social läsning kan vara ett sätt att främja läslust på. Genom att barn får möjlighet till att tala om sin läsning och om det som de läser, blir de mer engagerade i den lästa texten och deras motivation till att läsa ökar (Gambrell, 2011; Maine, 2013). När det gäller fallet *Läsmuskler* är frågan om detta arbetssätt har främjat läslust även hos barn och unga som inte läser eller om det i huvudsak är redan läsande barns och ungas läslust som har främjats än mer. Det uttalande från idrottsledare C som citeras i ovanstående avsnitt, kan sägas tyda på att det förstnämnda är fallet då denna respondent säger att särskilt killar, som brukar beskrivas som mer ovilliga läsare, uppskattade att sitta tillsammans i den mediefyllda husvagnen och läsa. Men som tidigare nämnt i denna rapport, då det i det empiriska materialet inte finns uppgift om vilka de berörda barnen och ungdomarna är och vilka läsvanor de har med sig sedan tidigare, är det svårt att säga om detta arbetssätt, främjandet av social läsning, faktiskt har ökat deras läslust. Till detta måste tilläggas att synen på vad läsning är, och på vad man ska läsa för att benämnas som läsare, är långt ifrån självklar. Denna problematiska syn på läsning och definition av vem en läsare är tas flera gånger upp i det empiriska materialet. Bland annat sade den intervjuade bibliotekarien att: "Ganska tidigt i projektet så upptäckte vi att barn och ungdomar själva säger att de inte läser, fastän de gör det. De läser förmodligen mycket mer än vad man gjorde för femton år sedan. Fast man gör det i andra former och texter. Men det är ändå läsning" (Intervju Bibliotekarie). Ett andra exempel hittas i den delrapport som skickades till Kulturrådet, "Vid flera tillfällen har vi frågat barnen

om de läser och de svarar genast – Nej, jag läser inte. Men, några sekunder senare sjunker de ner i våra saccosäckar och börjar läsa en tidning eller faktabok. Att läsa tidningar och faktaböcker verkar inte benämnas som läsning. Varifrån kommer den här synen på läsning från?” (#delrapport_kulturrådet). Det är därför möjligt att de deltagande barnen och ungdomarna initialt inte alls har saknat läslust, men att det har varit lust för läsning av andra dokument än just (skönlitterära) böcker. Detta kan dock inte beläggas genom det empiriska material som denna rapport bygger på.

MEDSKAPANDE AKTIVITETER

En tanke med *Läsmuskler* har varit att de barn och ungdomar som deltog i projektet inte skulle inneha rollen av enbart kulturkonsument utan vara både konsument och producent, en kulturprosument. Denna utveckling, att biblioteksanvändaren har gått från att enbart vara en mottagare av information och kultur till att vara en medskapare av information och kultur, är ett återkommande inslag i dagens folkbiblioteksverksamhet (se Conrad, 2013; Jochumsen et al., 2015) och är ej unikt för folkbiblioteksvärlden utan förekommer i kulturvärlden i stort (Lessig, 2008).

Med stöd i det empiriska material som denna rapport bygger, kan i projektet *Läsmuskler* olika former av medskapande aktiviteter hittas: för det första fick projektets deltagande målgrupp delta vid urval av medier vid olika tillfällen; när husvagnen skulle fyllas och inför en fotbollscup (#delrapport_kulturrådet). I en idrottsförening har barnen kunnat komma med förslag på böcker eller tidningar som de har önskat till läshörnan: ”Jag får väldigt mycket önskemål ‘kan ni inte ta in den boken!’ eller ‘köp mer serietidningar’ och sådär” berättar idrottsledare B. För det andra uppmuntrades projektets deltagande målgrupp att skriva. Idrottsledare B berättar vidare att barnen fick skriva egna sms-noveller, delta i en anordnad ’författarskola’ samt skriva berättelser tillsammans under ett idrottsläger och andra liknande aktiviteter. Barnens noveller har därefter laminrats och satts upp i klubbstugans läshörna. Kulturstrategen berättar att de har arbetat mycket med att låta barnen skapa själva, framförallt skriva egna berättelser eller dagböcker, men att det har varit viktigt att detta deltagande skulle ske frivilligt från barnens sida och inte genom påtryckningar från de vuxna.

Det finns en nivåskillnad mellan de två ovannämnda formerna av medskapande aktiviteter. **Den förstnämnda aktivitetsformen** handlar om att barn och unga ska delta vid urval av medier. Av tradition har (folk)bibliotekarier innehaft en förmedlande roll, innebärande att folkbibliotekarier har valt ut, organiserat och till-

handhållit utvalda dokument (se Shera, 1970; Hansson, 2015). Detta har samtidigt inneburit att folkbibliotekens potentiella och faktiska användare har innehaft en mottagande roll. Idag finns istället en starkt framträdande tanke om att folkbibliotekens bestånd inte längre ska utformas av bibliotekarien utan genom användarnas önskemål och förfrågningar (se exempelvis Audunson, 1996; Söderlind & Elf, 2014). **Den senare nämnda aktivitetsformen** handlar om att barn och unga inte bara ska vara medskapare till folkbibliotekens bestånd, utan också inta en medskapande roll vid utförandet av erbjudna biblioteksaktiviteter. Detta kan därmed betraktas som en högre nivå av medskapande än enbart en aktiv närvaro vid urval av medier. Aktivt och medskapande användardeltagande i folkbibliotekens erbjudna aktiviteter är en pågående trend. I en artikel illustrerar Jochumsen et al. (2015) denna genom ett antal exempel. Ett sådant exempel är Garaget i Malmö, där användarna har varit och är delaktiga vid utvecklingen av folkbiblioteket och de tjänster som biblioteket tillhandahåller. Garaget betraktas inte som en färdig biblioteksprodukt utan som en verksamhet vilken är stadd i ständig utveckling efter användarnas önskemål och behov.

Tidigare studier visar på att utformningen av folkbibliotekens verksamhet kan avskräcka vissa grupper från en användning av denna, detta då dessa grupper inte upplever folkbibliotekens verksamhet som till för och relevant för dem själva (Muddiman et al., 2000; Kann-Christensen & Andersen, 2009; Williment, 2009). Användningen av medskapande aktiviteter, genom vilka potentiella och faktiska biblioteksanvändare får vara med och påverka folkbibliotekens erbjudna tjänster, kan bidra till att dessa tjänster upplevs vara relevanta av fler. Huruvida de medskapande aktiviteterna som har erbjudits inom *Läsmuskler* faktiskt har bidragit till en sådan utveckling går dock inte att fastställa genom denna rapports empiriska material.

4.2 DE ANVÄNDA ARBETSSÄTTEN OCH PROJEKTETS FORMULERADE MÅL

När man talar om en organisations mål, är det viktigt att inte blanda samman detta mål med de aktiviteter vilka utförs för att målet ska kunna uppnås. Ett sätt kan vara genom att skilja på mål, aktivitet och redskap (se Choy, 2007; Michnik & Eriksson, 2014). Här betraktas ett mål som ett särskilt angivet tillstånd vilket en organisation söker att uppnå (exempel på mål: att barn och unga har en hög läslust), aktiviteter handlar om just de aktiviteter som används för att det sökta målet ska kunna uppnås (exempel på aktivitet: samarbete med idrottsföreningar). Red-

skap handlar om de konkreta ting, analoga som digitala, vilka används inom ramen för de utförda aktiviteterna för att det sökta målet ska kunna uppnås (exempel på redskap: husvagn fylld med utvalda medier). Dessa tre nivåer går givetvis in i varandra, men så långt som det är möjligt är det viktigt att skilja på dessa för att kunna ange vad som är det egentliga målet och vad som i själva verket är ett medel för att uppnå detta mål (Choy, 2007; Michnik & Eriksson, 2014). Sandin (2011) har studerat lässtimulerande projekt gjorda vid svenska folkbibliotek. Hon noterar att många projekt har mycket breda och omfattande mål vilket kan göra det svårt att förstå projektens egentliga syfte. Ofta blandas också mål, delmål och arbetsmetoder ihop. Sandin skriver: ”det är för en utomstående läsare något otydligt vad som är det övergripande syftet, vad som är mål och delmål, vad som är arbetsmetoder för att nå målen samt hur uppfyllandet av målen ska utvärderas” (2011, s. 65). Utifrån hur syften och mål formuleras blir det också svårt att utvärdera projekten, mäta effekter av det lässtimulerande arbetet samt se om projekten nått sin tilltänkta målgrupp (Sandin, 2011).

Enligt den ansökan som Ulricehamns bibliotek skickade in till Kulturrådet fanns initialt nio formulerade mål för projektet.¹ Under arbetets gång, ströks två av dessa, *Att kartlägga deltagarnas läsvanor före och efter projektet* samt *Att deltagarna i projektet läser mer än i början av projektet* (#delrapport_kulturrådet). De återstående sju målen har varit av olika karaktär. Bland dessa har tre kategorier kunnat identifieras: **den första kategorin** består av mål vilka syftar till att påverka målgruppens engagemang och aktivitet. Detta exempelvis genom att målgruppen gör något konkret, *Att deltagarna ska skriva egna SMS-noveller*, eller genom att målgruppen utvecklas, *Att målgruppen ska upptäcka och använda bibliotek och dess mediebestånd*. Huruvida målen i denna kategori uppnås är därmed inte bara avhängt bibliotekspersonalens agerande utan också målgruppens. **Den andra kategorin** består av mål vilka syftar till att utveckla själva biblioteksverksamheten, såsom är fallet med följande fyra: *Skapa ett samarbete mellan idrottsledare och bibliotekspersonal*, *Att biblioteket får nya metoder för läsfrämjande och uppsökande verksamhet*, *Att möta målgruppen på deras hemarena med ett mobilt bibliotek* och *Att bilda en referensgrupp inom målgruppen som bistår vid medieinköp*. Till skillnad från den första kategorin, är måluppfyllnaden av den andra kategorins mål inte beroende av målgruppens agerande utan enbart bibliotekspersonalens, samt eventuella samarbetspartners. **Den tredje kategorin** innehåller ett mål, *Att projektets*

¹ I den projektansökan som skickades till Västra Götalandsregionen tas fler mål upp, i denna rapport har vi i huvudsak utgått från innehållet i de dokument som skickades till Kulturrådet.

resultat redovisas på bok- & biblioteksmässan, biblioteks- och idrottskonferenser. Här handlar det varken om målgruppens agerande eller om en utveckling av folkbiblioteksverksamheten, utan om att redovisa den genomförda insatsen. Redovisningsdelen är en viktig del av det genomförda projektarbetet men behandlas i många fall styvmoderligt när det handlar om just folkbiblioteksprojekt (se Gärdén et al., 2010). Förmedling av information om folkbibliotekens erbjudna aktiviteter och tjänster är många gånger bristfällig (Vrana & Barbaric, 2007; Biggs & Calvert, 2013), därför bör den tredje kategorins mål lyftas fram som ett gott exempel.

Med tanke på att *Läsmusklers* angivna syfte är att öka läslust för barn och unga genom ett samarbete med idrottsföreningar, kan sägas att det egentliga målet här är en ökad läslust bland barn och unga. Det nämnda samarbetet mellan bibliotek och idrottsföreningar är då ett medel för att en ökad läslust ska kunna uppnås. Målen som har delats in i de tre ovan identifierade kategorierna kan placeras på olika faser i projektarbetet. **För det första har vi mål som egentligen är medel**, dvs. dessa mål är inte mål i sig utan medel för att projektets syfte ska kunna uppnås: en ökad läslust bland barn och unga. I denna fas hamnar sex av projektets sju mål: samtliga som har placerats i den första respektive andra kategorin presenterad ovan. Det handlar om mål vilka syftar till att antingen påverka målgruppens engagemang och aktivitet eller till att utveckla själva biblioteksverksamheten. Oavsett om det handlar om att deltagarna ska skriva egna SMS-noveller eller om att målgruppen ska mötas på sin hemarena med ett mobilt bibliotek är avsikten densamma: att genom detta agerande öka barns och ungas läslust. Målen *Att deltagarna ska skriva egna SMS-noveller*, *Att målgruppen ska upptäcka och använda bibliotek och dess mediebestånd*, *Skapa ett samarbete mellan idrottsledare och bibliotekspersonal*, *Att biblioteket får nya metoder för läsfrämjande och uppsökande verksamhet*, *Att möta målgruppen på deras hemarena med ett mobilt bibliotek* och *Att bilda en referensgrupp inom målgruppen som bistår vid medieinköp*, kan därmed beskrivas som medel, som arbetsätt, för att projektets syfte, en ökad läslust bland barn och unga, ska kunna uppnås.

För det andra har vi mål som är projektets övergripande mål. Initialt fanns två ytterligare mål för projektet: *Att kartlägga deltagarnas läsvanor före och efter projektet* och *Att deltagarna i projektet läser mer än i början av projektet* (#ansökan_kulturrådet). Dessa togs dock tidigt bort (#delrapport_kulturrådet). Med tanke på att projektets syfte är att öka läslust hos barn och unga, kan det senare nämnda målet, *Att deltagarna i projektet läser mer än i början av projektet*, sägas utgöra projektets övergripande mål. Men då detta mål togs bort och då det är svårt

att benämna något av de återstående sju målen som projektets övergripande mål, då sex av dem inte är ett mål i sig utan ett medel för att öka läslust hos barn och unga, måste sägas att projektet saknar ett konkret formulerat övergripande mål. Sandin (2011) skriver att i projekt där det finns otydligt formulerade mål, eller där man tar bort eller byter mål under arbetets gång kan det bli det svårare att hålla fokus samt att kommunicera vad projektet handlar om. Under arbetet med denna rapport har en tanke hos rapportförfattarna varit att målet *Att målgruppen ska upptäcka och använda bibliotek och dess mediebestånd* skulle kunna benämnas som projektets övergripande mål. Detta då målgruppens upptäckt och börjad användning av bibliotekets mediebestånd kan förstås som bland annat ett tecken på en ökad läslust. Men samtidigt var *Läsmusklers* primära syfte att främja barns och ungas läslust och inte att öka användningen av folkbiblioteket och dess mediebestånd. Även om det kan finnas en koppling, innebär en högre användning av bibliotekets mediebestånd inte per automatik en större läslust och vice versa.

För det tredje har vi mål som handlar om rapportering av projektet. Detta mål hör därmed inte till projektets övergripande mål och bidrar inte heller till att projektets övergripande mål kan uppnås, utan innefattar en rapportering om hur och i vilken utsträckning som projektets övergripande mål har uppnåtts. Målet *Att projektets resultat redovisas på bok- & biblioteksmässan, biblioteks- och idrottskonferenser* placeras i denna fas, i den avslutande delen av projektarbetet.

I avsnitt 4.1 presenteras tre arbetssätt vilka har identifierats i det empiriska materialet: *Användning av mobila bibliotek och läshörnor*, *Främjande av social läsning* och *Medskapande aktiviteter*. Frågan är nu hur de använda arbetssätten kan sägas ha varit relaterade till projektets mål.

HUR ANVÄNDNING AV MOBILA BIBLIOTEK OCH LÄSHÖRNOR KAN SÄGAS VARA RELATERAT TILL PROJEKTETS MÅL

Karaktäristiskt för pop up-bibliotek är just att delar av bibliotekets verksamhet flyttas till de platser där målgruppen finns, genom detta arbetssätt kan icke-användare nås (Davis et al., 2015). Användningen av pop-up bibliotek, av den mediefyllda husvagnen och inrättandet av läshörnor har därmed möjlighet att bidra till att idrottande barn och unga, som inte brukar besöka biblioteket, nås och därmed kan arbetssättet *Användning av mobila bibliotek och läshörnor* sägas vara tydligt relaterat till målet *Att möta målgruppen på deras hemarena med ett mobilt bibliotek*. Att denna relatering är tydlig beror på att det nämnda målet också är själva arbetssättet – genom att projektets ledare har använt sig av mobila bibliotek, till exempel

av den mediefyllda husvagnen, har målet *Att möta målgruppen på deras hemarena med ett mobilt bibliotek* per automatik uppnåtts.

Davis et al. (2015) skriver vidare att genom användning av pop-up bibliotek kan icke-användares bild av folkbibliotek ändras. Frågan är därmed om det kan sägas finnas en potentiell koppling mellan användningen av mobila bibliotek och läshörnor och målet *Att målgruppen ska upptäcka och använda bibliotek och dess mediebestånd* – det vill säga om en användning av mobila bibliotek och läshörnor kan sägas bidra till att *Läsmusklers* målgrupp får upp ögonen för folkbiblioteket och börjar använda sig av dess tjänster. Då det empiriska materialet inte innefattar målgruppens syn på folkbibliotek, varken före eller efter projektets genomförande, går det inte att säga huruvida bilden och användningen av folkbiblioteket faktiskt har förändrats. I tidigare forskning tas upp att om folkbibliotek associeras med böcker och läsrelaterade tjänster, kan detta innebära att de personer vilka inte vill eller kan läsa undviker att besöka bibliotek och använda bibliotekstjänster (Kann-Christensen & Andersen, 2009). För att väcka dessa personers intresse för folkbibliotek bör istället andra tjänster än bok- och/eller läsrelaterade erbjudas, såsom exempelvis upplevelserelaterade (Carlsson, 2013). Frågan är därmed om användningen av mobila bibliotek och de iordninggjorda läshörnorna kan få målgruppen att upptäcka biblioteket eller om detta arbetssätt istället riskerar att bekräfta den idag befintliga bilden av biblioteket som en plats vilken man besöker för att läsa och låna medier, främst böcker (Pors, 2010; Eriksson et al., 2013). Även om det i det empiriska materialet framkommer att de mobila biblioteken och läshörnorna mottagits med stort intresse av målgruppen, säger detta inget om hur målgruppens syn på och användning av själva biblioteket har påverkats. Möjligt är att de mobila biblioteken och läshörnorna inte betraktas av målgruppen som delar av folkbibliotekets verksamhet. Men detta kan rapportens empiriska material varken bekräfta eller förkasta.

Vidare skulle användningen av mobila bibliotek kunna beskrivas som en ny arbetsmetod och därmed skulle detta arbetssätt kunna relateras till målet *Att biblioteket får nya metoder för läsfremjande och uppsökande verksamhet*. Samtidigt måste frågan ställas huruvida arbete med pop-up bibliotek och den mediefyllda husvagnen verkligen är en ny arbetsmetod eller om det snarare är de använda redskapen, pop-up biblioteken och husvagnen, som är nya inslag. Nya inslag i verksamheten innebär inte per automatik att nya arbetsmetoder har inkluderats. Ibland är det redskapen som har förändrats och inte själva metoderna (Hansson, 2010). Som tidigare nämnt instiftades det första kända fordonsburna biblioteket år 1859

och riktade sig till de invånare som inte på egen hand kunde eller ville besöka biblioteksbyggnaden (Orton, 1980). Det uppsökande biblioteksarbetet är därmed inget nytt. Det som däremot är nytt är de redskap som har använts: för drygt 150 år sedan skedde det med hjälp av en hästdragen vagn, inom ramen för *Läsmuskler* skedde det med hjälp av en mediefylld husvagn.

HUR FRÄMJANDE AV SOCIAL LÄSNING KAN SÄGAS VARA RELATERAT TILL PROJEKTETS MÅL

Av tradition har läsning betraktats som en enskild aktivitet, men i tidigare studier lyfts vikten av social läsning fram när det handlar om att främja läsning (se till exempel Gambrell, 2011). I #delrapport_kulturrådet presenteras sju mål. Sex av dessa betraktas i denna rapport som medel för att uppnå projektets syfte, en ökad läslust hos barn och unga. Men inget av dessa sex mål innebär i sig en ökad läslust. Därför är det svårt att relatera arbetssättet främjande av social läsning till något av de angivna målen för projektet. Närmast skulle detta arbetssätt kunna sägas vara relaterat till målet *Att målgruppen ska upptäcka och använda bibliotek och dess mediebestånd*. Men en ökad läslust kan inte per automatik sägas ha en koppling till ett ökat folkbiblioteksanvändande och vice versa. Tvärtom finns det studier som menar att användning av folkbibliotek kan främjas om andra aktiviteter än de läsrelaterade utvecklas (Kann-Christensen & Andersen, 2009) och att folkbibliotek används till mycket mer än till läsrelaterade aktiviteter (Jochumsen et al. 2012; Vakkari & Serola, 2012). Detta är viktigt att påpeka så att målgruppers ökade användning av folkbibliotek inte per automatik betraktas eller förväntas leda till en ökad läslust bland dessa grupper. Att läsning inte per se kräver folkbibliotekets involvering bör också betonas då många läser utan att besöka ett folkbibliotek (Höglund, 2013).

Det faktum att läsning av tradition betraktas som en enskild aktivitet, skulle kunna innebära att arbetssättet *Främjande av social läsning* också skulle kunna sägas vara relaterat till målet *Att biblioteket får nya metoder för läsfrämjande och uppsökande verksamhet*. Social läsning är i sig inget nytt fenomen på folkbibliotek då högläsning av sagor är en av folkbibliotekets äldsta aktiviteter (Rydsjö & Elf, 2007). Men samtidigt är det viktigt att lyfta fram att denna form av läsning aldrig har varit en implementerad del av den ordinarie folkbiblioteksverksamheten (Borrman & Hedemark, 2015). I intervjuerna med idrottsledarna framkommer att det har skett ett aktivt arbete med social läsning, men frågan är hur stor del av detta arbete som har utförts och underhållits av idrottsledarna och hur stor del som faktiskt har utvecklat bibliotekets arbetsmetoder. Bibliotekets personal har bland

annat valt ut böcker som lämpar sig för social läsning, såsom gåtböcker och fakta-böcker med bilder (#delrapport_kulturrådet). Men kan detta sägas innebära att nya metoder för läsfrämjande verksamhet har utvecklats? Val av litteratur utifrån målgruppens behov har hört till folkbibliotekariers grundläggande arbetsuppgifter ända sedan folkbibliotekens födelse (Ranganathan, 2006[1931]) – baserat på rapportens empiriska material kan därmed sägas att främjandet av social läsning snarare verkar ha bidragit till att nya redskap har valts ut och använts, till exempel genom val av böcker som passar för social läsning, än att nya läsfrämjande arbetsmetoder har tagits fram.

HUR MEDSKAPANDE AKTIVITETER KAN SÄGAS VARA RELATERAT TILL PROJEKTETS MÅL

I denna rapportens empiriska material lyfts vikten fram av att målgruppen ska vara prosumenter – både konsument och producent (#ansökan_kulturrådet; #ansökan_västragötalandsregionen). I denna rapport har tre olika målkategorier identifierats, bland vilka den första kategorin har bestått av mål vilka har syftat till att påverka barnens och ungdomarnas engagemang och aktivitet: *Att deltagarna ska skriva egna SMS-noveller* och *Att bilda en referensgrupp inom målgruppen som bistår vid medieinköp*. Ett medskapande arbetssätt kan relateras till båda dessa, genom att dessa mål just innebär att målgruppen ska bidra till folkbibliotekets verksamhet och inte bara ta del av den. Gällande det förstnämnda målet kan följande läsas i #ansökan_kulturrådet på sidan 4: ”Barn skriver sig till läsning. Vi vill möjliggöra för mobilnoveller som är ett textstycke som skrivs på en mobil och är skrivet för att läsas på en mobil. En aktivitet för idrottslag att ägna sig åt under resor till ex. matcher”. Det man här beskriver att man planerar att göra (att barn ska skriva mobilnoveller), är också själva målet (att deltagarna ska skriva egna SMS-noveller). Ett liknande resonemang är giltigt för det senare nämnda målet där projektarbetarnas mål har varit att involvera målgruppen i val av medier för att genom detta öka intresset för läsning – detta har bland annat uppnåtts genom att barn och unga fick vara med och välja ut de mediasamlingar som skulle tas med till tävlingar. Detta innebär att de båda nämnda målen också är de arbetssätt genom vilka målen uppnås. Detta kan också uttryckas som att målen uppnås genom arbetssätten utförs.

Att biblioteksanvändaren har gått från en mottagare till en medskapare, är något som tas upp i tidigare studier (Jochumsen et al., 2015). Ett syfte med denna utveckling är att ändra den traditionella bilden av folkbiblioteket och främja ett

ökat användande av denna verksamhet. Därmed kan de medskapande arbetssätten sägas vara relaterade till målet *Att målgruppen ska upptäcka och använda bibliotek och dess mediebestånd*. Samtidigt bör frågan ställas hur djupt rotad den traditionella bilden av folkbiblioteket egentligen är och hur lätt eller svårt den kan ändras. I tidigare studier tas upp att allmänhetens bild av de tjänster som folkbibliotek erbjuder inte helt stämmer överens med de tjänster som folkbibliotek faktiskt erbjuder. Detta genom att allmänheten har en begränsad bild av vilka tjänster som erbjuds (Kann-Christensen & Pors, 2004; Kann-Christensen & Andersen, 2009; Michnik, 2014). Överlag associerar allmänheten folkbibliotek främst med läsande och lånande av böcker (Hansson, 2010; Pors, 2010; Carlsson, 2013; Eriksson et al., 2013). Därmed kan inte sägas att de medskapande aktiviteterna inom ramen för *Läsmuskler* har potential till att bidra till att målgruppen upptäcker biblioteket. Istället kan resultatet bli att målgruppen deltar i de medskapande aktiviteterna utan att dessa kopplas samman med folkbiblioteksverksamheten i övrigt. Hur det faktiskt förhåller sig på denna punkt i fallet *Läsmuskler*, kan inte rapportens empiriska material svara på.

Innan slutsatserna presenteras bör noteras att målet *Skapa ett samarbete mellan idrottsledare och bibliotekspersonal* inte har relaterats till något av de tre identifierade arbetssätten. Anledningen till detta är att detta samarbete har varit en förutsättning för att projektet överhuvudtaget ska ha kunnat inledas och genomföras. Utan ett samarbete mellan idrottsledare och bibliotekspersonal hade troligtvis inget av projektets övriga angivna mål kunnat nås och därmed inte heller, i förlängningen, projektets syfte.

5. PRESENTATION AV SLUTSATSER

Baserat på det förda resonemanget ovan, vilka slutsatser kan dras som i framtiden kan användas för ”att underlätta och stödja bibliotekssektorns framtida utvecklingsarbete” (#ansökan_kulturrådet, s. 4)? I detta avsnitt presenteras tre slutsatser:

För det första. I projektet *Läsmuskler* har det funnits en viss tendens till att arbetsmetoder och redskap blandats samman. Ett av målen för projektet har varit att biblioteket ska få nya metoder för läsfrämjande och uppsökande verksamhet. Men en fråga som har väckts i rapporten i samband med att detta mål har tagits upp är huruvida arbetsätten, som kan relateras till detta mål, verkligen har inneburit att nya arbetsmetoder har utvecklats eller om det snarare handlar om att nya redskap har tagits fram såsom exempelvis en mediefyllt husvagn. I det förda resonemanget argumenteras för att det snarare handlar om inkludering och användning av nya redskap än av nya arbetsmetoder. Givetvis finns det en koppling mellan använd arbetsmetod och använt redskap, då de redskap som väljs att inkluderas i en verksamhet påverkar de utförda arbetsmetoderna och då de utförda arbetsmetoderna påverkar de redskap som tas in eller väljs bort, men det handlar fortfarande om två olika faktorer. En slutsats som kan dras för framtiden är att det bör klargöras när en arbetsmetod diskuteras, utvärderas och utvecklas om det verkligen är arbetsmetoden i sig som är ny eller om det endast är redskapet som har ändrats.

För det andra. I det resonemang som förs i avsnitt 4.2 framkommer att de mål som har satts upp för *Läsmuskler* överlag inte är mål i sig utan medel för att nå projektets syfte: att öka barns och ungas läslust. I en del av dessa måls fall var målen dessutom identiska med de arbetssätt genom vilka målen uppnås. Det vill säga, målen var också de arbetssätt som användes för att uppnå målen. I praktiken innebär detta att om arbetssätten utförs, har målen uppnåtts. Som ett exempel kan målet *Att möta målgruppen på deras hemmaarena med ett mobilt bibliotek* nämnas – detta har varit både ett angivet mål för projektet och det arbetssätt genom vilket detta mål har nåtts. En slutsats som kan dras för framtiden är att det bör klargöras

hur olika projektmål förhåller sig till varandra samt uppmärksammas huruvida angivna mål verkligen är mål eller medel. Ett mål kan också vara ett medel och ett medel kan vara ett mål i sig, men detta bör i så fall tydligt skrivas fram. Sandin (2011) efterfrågar tydligare och mer genomtänkta mål och syften i läsfrämjande projekt samt en bättre dokumentation för att hjälpa utvärderingarna och öka projektens trovärdighet.

För det tredje. När det gäller särskilda satsningar, såsom exempelvis projekt, består en svårighet i att implementera projektets verksamhet i den ordinarie verksamheten. Jochumsen et al. (2015) tar upp att risk finns för att särskilda satsningar inte införlivas i den ordinarie verksamheten utan avslutas när pengarna för projektet har tagit slut. I det empiriska materialet tas upp att det har funnits planer på att integrera *Läsmuskler* i den löpande verksamheten, bland annat genom att de använda uppsökande metoderna skulle inkluderas i bibliotekets verksamhet och ungdomarnas ”skrivande och läsande med mobilnoveller fortsätter via IT-biblioteket” (s. 6 i #ansökan_kulturrådet). Däremot framgår det inte i det empiriska materialet hur detta konkret ska gå till, mer än genom att samarbetet (...) med idrottsrörelsen fortsätter genom kontinuerliga träffar” (#ansökan_kulturrådet, s. 6). Men här kan vissa svårigheter uppstå. Samarbete över professionsgränser kan vara utmanande (Lundh & Michnik, 2014), bland annat då deltagarna kan ha olika målsättning och därmed prioritering med sin respektive verksamhet (Norman, 2013). Det finns även hinder av praktisk art såsom brist på ekonomiska resurser och tid (Henningsson, 2011). För att det läsfrämjande arbetet genom samarbete med idrottsrörelsen ska kunna fortsätta också efter avslutat projekt, är det vidare viktigt att det utförda arbetet inte beror på enskilda individers insats utan verkligen implementeras i den förda biblioteksverksamheten. Att det till följd av avsaknad av projektledare stundtals har saknats en kontinuitet i det utförda projektet (se #ansökan_kulturrådet), kan ses som ett tecken på att samarbetet just har varit personbundet då det verkar ha varit beroende av att en särskild person har lett arbetet. Huruvida *Läsmusklers* verksamhet verkligen kommer kunna implementeras i folkbibliotekets verksamhet är därmed i detta läge osagt. En slutsats som kan dras för framtiden är att om man vill att ett utfört projekt ska implementeras i den ordinarie verksamheten, bör en utvärdering inte bara göras direkt efter avslutat projekt utan även vid ett senare tillfälle då en utvärdering görs om huruvida och i så fall på vilket vis som projektets verksamhet har implementerats i den ordinarie.

6. SAMMANFATTNING

I den här rapporten utvärderas samarbetsprojektet *Läsmuskler*. *Läsmuskler*, som utfördes av Ulricehamns bibliotek under 2014 och 2015 i samarbete med idrottsförbundet SISU och lokala idrottsföreningar, syftade till att öka läslust bland barn och unga. Den gjorda utvärderingen har baserats på empiriskt material vilket har samlats in genom intervjuer med tre idrottsledare samt den bibliotekarie och den kulturstrateg som deltog i projektet och genom de projektansökningar vilka skickades in till Kulturrådet respektive Västra Götalandsregionen samt den delrapport vilken skickades in till Kulturrådet.

TVå frågor har styrts utvärderingen: ”Vilka arbetssätt har använts inom ramen för *Läsmuskler*?” och ”Hur har de använda arbetssätten varit relaterade till projektets mål?”. Den gjorda utvärderingen visar på att tre arbetssätt har använts inom ramen för *Läsmuskler*: för det första genom att mobila bibliotek har körts ut och ställts upp på träningar och tävlingar och genom att läshörnor har ställts i ordning på några av de deltagande idrottsföreningarna. För det andra genom att aktiviteter har erbjudits genom vilka social läsning har främjats, detta bland annat genom att böcker, som lämpar sig särskilt vid social läsning, har valts ut. För det tredje genom att aktiviteter har erbjudits vilka har uppmuntrat målgruppen till ett aktivt deltagande genom att barn och unga fick vara med och välja ut medier till de mobila biblioteken samt skriva egna noveller.

Projektet hade sju formulerade mål. Sex av dem är inte mål i sig utan medel genom vilka projektets syfte, en ökad läslust bland barn och unga, kunde nås. Det sjunde målet handlar om att projektets innehåll ska redovisas vid olika publika evenemang såsom exempelvis Bokmässan i Göteborg. Den gjorda utvärderingen visar på att relationen mellan de använda arbetssätten och projektets mål inte är självklar. För det första finns arbetssätt som tydligt är kopplade till särskilda mål. Detta genom att projektets mål i vissa fall också är det arbetssätt genom vilket

målet uppnås, vilket innebär att när arbetssättet utförs uppnås också målet eftersom arbetssättet och målet är detsamma. För det andra, med stöd i tidigare forskning kan det vara svårt att relatera vissa arbetssätt till särskilda mål då det finns risk för att dessa arbetssätt, enligt den valda tidigare forskningen, inte medför att just de särskilda målen uppnås utan att effekten istället blir den motsatta. För det tredje är det empiriska materialet stundtals inte tillräckligt för att ange hur arbetssätten kan sägas vara relaterade till projektets mål.

Med anledning av vad som har framkommit under denna utvärdering bör i projektbeskrivningar klargöras huruvida de formulerade målen är mål i sig eller medel för att nå ett annat, mer övergripande, mål, hur de planerade arbetssätten är relaterade till de formulerade målen samt vilka konkreta arbetsmetoder som inkluderas i de valda arbetssätten och varför. Ett medel kan också vara ett mål i sig, om så är fallet bör detta tydligt skrivas fram i projektets beskrivning. Detta för att underlätta dels genomförandet av projektet, dels rapporteringen och utvärderingen av detsamma.

REFERENSER

- Aabø, S. & Audunson, R. (2012). Use of library space and library as place. *Library & Information Science Research*, 34(2), 138–149.
- Audunson, R. (1996). *Change processes in public libraries: a comparative project within an institutional perspective*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Balling, G., Alsted Henrichsen, L., & Skouvig, L. (2008). Digital reading groups: Renewing the librarian image. *New Library World*, 109(1/2), 56–64.
- Biggs, H.F. & Calvert, P. (2013). Marketing to teens: a study of two New Zealand public libraries. *Library Management*, 34(8/9), 705–719.
- Borrman, P. & Hedemark, Å. (2015). *Leonards plåster: Om syfte, barnsyn och kvalitet i bibliotekets sagostund*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Carlsson, H. (2013). *Den nya stadens bibliotek: om teknik, förnuft och känsla i gestaltningen av kunskaps- och upplevelsestadens folkbibliotek*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2013. Lund.
- Chambers, A. (2011). *Böcker inom och omkring oss*. (Ny, rev., utg.) Huddinge: X Publishing.
- Child, R. & Goulding, A. (2012). Public libraries in the recession: the librarian's axiom. *Library Review*, 61(8/9), 641–663.
- Choy, F.C. (2007). Libraries and librarians – what next?. *Library Management*, 28(3), 112–124.
- Conrad, S. K. (2013). Documenting local history: A case study in digital storytelling. *Library Review*, 62(8/9), 459–471.
- Davis, A. Rice, C, Spagnolo, D. Struck, J. & Bull, S. (2015). Exploring pop-up libraries in practice. *The Australian Library Journal*, 64(2), 94–104.
- Eriksson, C.M, Michnik, K.E & Nordeborg, Y. (2013). The public library user and the charter tourist: two travellers, one analogy. *Information Research*, 18(3).
- Gambrell, Linda B. (2011). Seven Rules Of Engagement: What's Most Important to Know About Motivation to Read. *The Reading Teacher*, 65(3), 172–178.
- Gordon, C. & Lu, YL. (2008). "I Hate to Read – Or do I?": Low Achievers and Their Reading. *School Library Media Research*, 11, 1–15.
- Griffis, M.R. & Johnson, C.A. (2014). Social capital and inclusion in rural public libraries: A qualitative approach. *Journal of Librarianship and Information Science*, 46(2), 96–109.
- Gärdén, C., Michnik, K. & Nowé Hedvall, K. (2010). *Projekt som biblioteksutveckling*. Paper presenterat på Mötesplats inför framtiden, Borås. Hämtad från <http://bada.hb.se/bitstream/2320/6875/4/Cecilia%20G%C3%A4rd%C3%A9n.pdf>
- Hansson, J. (2010). *Libraries and identity: The role of institutional self-image and identity in the emergence of new types of libraries*. Oxford: Chandos.
- Hedemark, Å. (2011). *Barn berättar: en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek*. Svensk Biblioteksförnings rapport 2011:1.

- Henningsson, J. (2011). "Man vill ju så mycket men man hinner inte" folkbibliotekariers och personer engagerade i idrottsföreningars uppfattningar om möjligheten till samarbete dem emellan gällande barn och ungdom (Kandidatuppsats/Bachelor's Essay). Växjö: Institutionen för kulturvetenskaperna, Linnéuniversitetet. Hämtad från <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:434996/FULLTEXT01>
- Höglund, L. (2012). Bibliotek, sociala medier och digital delaktighet. I Weibull, L., Oscarsson, H. & Bergström, A. (red.) *I framtidens skugga: fyrtiotvå kapitel om politik, medier och samhälle: SOM-undersökningen 2011*. Göteborg: SOM-institutet.
- Höglund, L. (2013). Biblioteksvanor och attityder. I Weibull, L., Oscarsson, H. & Bergström, A. (red.) *Vägskalet: 43 kapitel om politik, medier och samhälle : SOM-undersökningen 2012*. Göteborg: SOM-institutet.
- IFLA. (1994). *IFLA/UNESCO Public Library Manifesto*. The Hague: IFLA.
- Jochumsen, H., Hvenegaard Rasmussen, C. & Skot-Hansen, D. (2012). The four spaces – a new model for the public library. *New Library World*, 113(11/12), 586–597.
- Jochumsen, H., Skot-Hansen, D. & Rasmussen, C. H. (2015). Towards Culture 3.0 – Performative space in the public library. *International Journal of Cultural Policy*. DOI: 10.1080/10286632.2015.1043291
- Johansson, B. (2010). Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv. I *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Rydssjö, K. Hultgren, F., & Limberg, L., red. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. S.23–50
- Juncker, B. (2010). Barns bibliotek – nya villkor, nya utmaningar, nya teorier, nya begrepp. I *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Rydssjö, K. Hultgren, F., & Limberg, L., red. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. S. 241–270.
- Kann-Christensen, N. & Andersen, J. (2009). Developing the library. Between efficiency, accountability and forms of recognition. *Journal of Documentation*, 65(2), 208 – 222.
- Kann-Christensen, N. & Pors, N.O. (2004). The legitimacy of public libraries: cross-pressures and change processes. *New Library World*, 105(9), 330–336.
- Lessig, L. (2008). *Remix: making art and commerce thrive in the hybrid economy*. New York: Penguin Press.
- Lundh, A.H. & Michnik, K. (2014). *Samarbete mellan folkbibliotek och barnbålsövård i Sverige: en utökad kartläggning och nulägesbeskrivning*. [Halmstad]: Regionbibliotek Halland.
- Maine, F. (2013). How children talk together to make meaning from texts: a dialogic perspective on reading comprehension strategies. *Literacy*, 47(3), 150–156.
- Michnik, K. (2014). What threatens public libraries? The viewpoints of library directors in Sweden. *New Library World*, 115(9/10), 426–437.
- Michnik, K. & Eriksson, C. (2014). Non-traditional library collections – in digital and other worlds. *Interlending & Document Supply*, 42(4), 165–170.
- Mon, L. M. (2012). Professional avatars: Librarians and educators in virtual worlds. *Journal of Documentation*, 68(3), 318–329.
- Muddiman, D., Durrani, S., Dutch, M., Linley, R., Pateman, J. & Vincent, J. (2000). *Open to All? The Public Library and Social Exclusion. Volume One: Overview and Conclusions*. London: The Council for Museums, Archives and Libraries. Hämtad från <http://eprints.rclis.org/6283/1/lico84.pdf>
- Norman, M. (2013). Collaborative libraries: can we do and measure 'things' differently?. *Public Library Quarterly*, 32(3), 223–239.
- Orton, G.I.J. (1980). *An illustrated history of mobile library services in the United Kingdom: with notes on travelling libraries and early public library transport*. Sudbury: Branch and mobile libraries group of the Library association.

- Palmer, T. (2008). Reading the game: using sport to encourage boys and men to read more. *Australasian public libraries and information services*, 21(2), 78–83.
- Pors, N.O. (2010). Burning platforms and melting icebergs. An exploratory analysis of present strategic challenges and cross-pressures in the public libraries. *Performance Measurement and Metrics*, 11(1), 9–24.
- Ranganathan, S.R. (2006[1931]). *The five laws of library science*. New Delhi [India]: Ess Ess Publications.
- Rydsjö, K. & Elf, A.C. (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Sandin, A.S. (2011). *Barnbibliotek och lässtimulans: delaktighet, förhållningssätt, samarbete*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- SFS 2013:801. *Bibliotekslagen*. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Shera, J.H. (1970). *Sociological foundations of librarianship*. London.
- Sin, S.-C. J. & Kim, K.-S. (2008). Use and non-use of public libraries in the information age: A logistic regression analysis of household characteristics and library services variables. *Library & Information Science Research*, 30(3), 207–215.
- Smith, D. (2014). Collaboration between rural school and public youth services librarians. *New Library World*, 115 (3/4), 160–174.
- Snowball, C. (2008). Teenagers Talking about Reading and Libraries. *Australian Academic & Research Libraries*, 39(2), 106–120. DOI: 10.1080/00048623.2008.10721336
- Söderlind, Å. & Elf, G. (2014). *”Vi arbetar i medborgarnas tjänst”: en kartläggning av mediestrategiskt arbete på bibliotek utifrån normerande dokument*. Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Vakkari, P. & Serola, S. (2012). Perceived outcomes of public libraries. *Library & Information Science Research*, 34(1), 37–44.
- Vrana, R. & Barbaric, A. (2007). Improving visibility of public libraries in the local community. A study of five public libraries in Zagreb, Croatia. *New Library World*, 108(9/10), 435–444.
- Williment, K. (2009). It Takes a Community to Create a Library. *Partnership: the Canadian Journal of Library and Information Practice and Research*, 4(1). Hämtad från https://journal.lib.uoguelph.ca/index.php/perj/article/view/545/1485#.VPWQSLPF_1g
- Xie, B. & Bugg, J.M. (2009). Public library computer training for older adults to access high-quality Internet health information. *Library and Information Science Research*, 31(3), 155–162.

MATERIAL OCH DOKUMENT

Intervju Kulturstrateg 2015-09-27

Intervju Bibliotekarie 2015-09-30

Intervju Idrottsledare A 2015-10-01

Intervju Idrottsledare B 2015-10-01

Intervju Idrottsledare C 2015-10-01

Projektansökan till Kulturrådet (2013)

Projektansökan till Västra Götalandsregionen (2014)

Delrapport till Kulturrådet (2015)

”VI HAR TAGIT OSS ÖVER TRÖSKELN IN I VARANDRAS VÄRLDAR”

En delutvärdering av projekt Läsmuskler
Om synen på läsning och bibliotek.

Elisa Tattersall Wallin
Masterprogrammet i Biblioteks- och informationsvetenskap
Högskolan i Borås

INNEHÅLL

Innehåll	40
1. Bakgrund	41
1.1 Läsmuskler	41
1.2 Syfte och frågeställningar	42
1.3 Mål	42
2. Metod	43
3. Teori	46
3.1 Om läsning	46
3.2 Om bibliotek	47
4. Resultat och analys	49
4.1 Läsning	49
4.2 Bibliotek	53
4.3 Projektledarnas arbetsmetoder och mål med projektet	53
4.4 Lyckade delar samt utvecklingsmöjligheter	55
5. Sammanfattning och utvecklingsmöjligheter	57
Källförteckning	59
Bilaga. Intervjuguider	60
Intervjufrågor idrottsledare	60
Intervjufrågor till bibliotekarie och kulturstrateg som drivit projekt	
Läsmuskler	61

I. BAKGRUND

Under min studietid vid Bibliotekshögskolan i Borås har jag arbetat extra vid Ulricehamns Stadsbibliotek. Där har jag kommit i kontakt med projektet Läsmuskler, ett läsfrämjande projekt riktat mot idrottande barn och unga. Under hösten 2015 har jag inom min masterutbildning läst kursen *Verksamhetsförlagt projektarbete*, där den här rapporten är slutuppgiften. Inom kursen har vi studenter fått arbeta med, alternativt utvärdera, ett projekt på bibliotek eller annan kultur- och informationsverksamhet. Jag har valt att göra en delutvärdering av projektet Läsmuskler. I samråd med projektledarna har jag valt att fokusera på synen på läsning och bibliotek hos de som tagit del av samt drivit Läsmuskler.

1.1 LÄSMUSKLER

Läsmuskler är ett läsfrämjande projekt som pågått i Ulricehamns kommun under 2014-2015. Projektet har riktats mot idrottsrörelsen och man har samarbetat med lokala idrottsföreningar för att sprida läsglädje bland idrottande barn och unga. Läsmuskler har drivits av kommunens kulturstrateg samt en barn-och ungdomsbibliotekarie från Ulricehamns bibliotek. Projektledarna har arbetat uppsökande mot idrottsföreningarna för att möta de unga där de vistas. Bland annat har de använt sig av mobila pop-up bibliotek som de har ställt upp under träningar och matcher. Pop-up biblioteken består av saccosäckar samt plastkorgar med böcker och tidningar. Man har även köpt in en husvagn till projektet som har inretts och fyllts med läsmaterial. Husvagnen har ställts upp vid olika idrottsevenemang som träningsläger, fotbollscuper och orienteringstävlingen O-ringen i Borås. Vid flera av idrottsföreningarna har man också inrett läshörnor med böcker och sittplatser. Projektledarna har inte lagt något värde i vilken sorts texter barnen läser, utan har istället erbjudit en stor variation av olika sorters böcker, tidningar och ljudböcker. Fokus har varit att inspirera till läslust och att låta barnen läsa sådant som intres-

serar dem. De har arbetat med att göra läsningen social, bland annat genom att erbjuda gåtböcker och faktaböcker om exempelvis fotbollsspelare som barnen kan läsa tillsammans. Man har också på olika sätt uppmuntrat barnen att skriva sig till läsning, bland annat genom att anordna en novelltävling tillsammans med lokal-tidningen.

Man har beviljats medel från Kulturrådet och Västra Götalandsregionen för att kunna driva Läsmuskler.

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Projektets syfte är att göra en utvärdering av projekt Läsmuskler där jag undersöker synen på bibliotek och läsning hos de som deltagit i och drivit projektet. Hur beskriver deltagarna läsning, och upplever de att deras syn på läsning har förändrats efter deltagande i Läsmuskler? Hur beskriver de bibliotek, upplever de att deras syn på bibliotek förändrats efter deltagande i Läsmuskler? Har idrottsledarna upplevt att de idrottande barnen fått en annan syn på läsning efter deltagande i Läsmuskler?

Hur ser bibliotekarien och kulturstrategen som drivit projektet på läsning och bibliotek? Har deras syn på dessa två områden påverkats av arbetet med Läsmuskler? Vad har de velat att deltagande i Läsmuskler ska ge de idrottsföreningar, barn och idrottsledare som deltagit i projektet?

Finns det delar av Läsmuskler som informanterna upplever har fungerat speciellt bra, och delar som fungerat mindre bra?

1.3 MÅL

Målet är att efter avslutad utvärdering kunna åskådliggöra deltagares och projektä-gares syn på läsning och på bibliotek. Att kunna utvärdera om synen på läsning och eller bibliotek förändrats efter deltagande i projektet Läsmuskler. Ha möjlighet att urskilja delar av projektet som fungerat bra samt mindre bra, med särskilt fokus på läsning och bibliotek, samt ge förslag på förbättringar eller alternativa arbetsmetoder.

2. METOD

För insamling av material till utvärderingen har jag genomfört kvalitativa semi-strukturerade intervjuer med tre idrottsledare som tagit del av projektet samt med bibliotekarien och kulturstrategen som drivit Läsmuskler. Intervjuerna har tagit omkring trettio minuter vardera och har genomförts på platser som respondenterna fått välja ut. Intervjuerna spelades in och har transkriberats i sin helhet av mig. Inför intervjuerna har två intervjuguider sammanställts, en för

intervjuerna med idrottsledarna och en för intervjuerna med projektledarna. I arbetet med intervjufrågorna har jag, förutom inläsning av relevant forskning och litteratur, även studerat enkäter som projektledarna delat ut till barn och vuxna i det tidigare skedet av Läsmuskler. Enkäterna som fyllts i av barn har frågat om deras syn på, samt förhållande till, läsning. Enkäterna riktade mot vuxna har handlat om relationen idrott och läsning samt hur vuxna kan göra läsning lustfyllt för barn.

För intervjumetod har jag främst använt mig av *Den kvalitativa forskningsintervjun* (Kvale & Brinkmann, 2014), men även kapitlen om kvalitativa intervjuer i *Social Research Methods* (Bryman, 2011) har konsulterats. För analys av intervjusvaren har jag i den här utvärderingen använt mig av en tematisk intervjuanalys.

3. TEORI

3.1 OM LÄSNING

”Förmågan att läsa olika typer av texter är fundamental för möjligheterna till personlig utveckling, utbildning och i de flesta verksamheter. Att stimulera barnens läslust är inte bara en viktig uppgift för biblioteken, utan kan också ses som en samhällsinvestering för framtiden med stora ekonomiska vinster i potten. En brittisk rapport visar att samhällskostnaderna för dem som inte lär sig läsa uppgår till mångmiljardbelopp och vidare att just läslust är en viktig faktor för framtida studieframgång.” (Höglund, 2012, s.272).

Sandin (2004) har studerat läslust hos barn i åldrarna 9–12 år. Hon kom fram till att läslust kunde tolkas som antingen en *vilja att läsa*, eller *villighet att läsa*. Vilja att läsa innebär en genuin förkärlek till läsning, ett intresse för specifika böcker eller till läsning i stort. Villighet att läsa är när barnet kan tänka sig att läsa, men bara om inget roligare finns att göra.

I *Teenagers Talking About Reading And Libraries* (Snowball, 2008) har Australiensiska tonåringar intervjuats om sin syn på läsning och bibliotek. Både motviljiga och flitiga läsare intervjuades. Många av tonåringarna, även flera av de som var positivt inställda till läsning, konstaterade att läsning var något man sysslade med när det inte fanns något roligare att göra. Ungdomarna i studien menade att läsning innebar att läsa en skönlitterär bok. Flera av dem hävdade att de inte läste och inte tyckte om att läsa. Det visade sig dock att de flesta av ungdomarna läste regelbundet, men att de läste annat än skönlitteratur. Många läste tidningar, manga, serietidningar, serieromaner samt på internet, men klassade inte det som läsning. Snowball konstaterar vikten av att arbeta med ett vidgat textbegrepp, där även annat än den skönlitterära boken klassas som läsning.

Gordon och Lu (2008) menar att för att få motvilliga barn att läsa behöver man erbjuda många olika genrer och typer av texter, annat än bara den skönlitterära boken. Det är också viktigt att låta barnen välja själva vad de ska läsa, att låta

dem hitta något som verkligen intresserar dem. De skriver ”It is significant that low-achieving students are reading alternative media. While most of them saw book reading as ’boring,’ ’waste of time,’ ’too wordy,’ and ’a headache,’ they enthusiastically engaged with reading other formats, such as newspaper articles, magazines, and websites.” (Gordon & Lu, 2008, s10).

Rydsjö och Elf (2007) konstaterar också att för att locka läsovilliga barn till läsning behöver man arbeta med andra sorters texter, medier och med ljudböcker eller högläsning. Det är viktigt att biblioteket, till skillnad från skolan, har ett kravlöst förhållande till läsning. Rydsjö och Elf skriver också att många barn har en lustfylld inställning till facklitteratur. Precis som de kan få ut glädje och lust av skönlitteratur får många barn positiva upplevelser av att läsa faktaböcker. Läsandet av faktaböcker hos barn behöver inte bara drivas av ett behov att ta reda på något. Detta i motsättning till många vuxnas inställning till facklitteratur, där den bara anses vara bra om man behöver lära sig fakta.

I *Barn berättar – En studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek* konstaterar Hedemark (2011) att man kan finna tre förhållningssätt till läsning hos barnen, *den lustfyllda läsningen*, *läsning som tvång* samt *den instrumentella läsningen*. *Den lustfyllda läsningen* reflekterar en positiv inställning gentemot läsning från barnens sida. Barnen i den här gruppen har ofta goda läskunskaper, blir lätt uppslukade i sin läsning och har ett stort behov av läsning. *Läsning som tvång*, det andra förhållningssättet, är en negativ inställning till läsning. Barnen i den här gruppen väljer inte själva att läsa utan uppger att de blir tvingade till läsning av föräldrar eller lärare. Hedemark skriver att det här synsättet kan bero på att de här barnen har sämre läskunskaper, men samtidigt tar de gärna del av berättelser i andra former, såsom via tv, datorspel och internet. *Den instrumentella läsningen* är enligt Hedemark ett neutralt förhållningssätt till läsning. Barnen i den här gruppen ägnar sig åt läsning för att lära sig saker, eller för att utveckla sitt ordförråd. Barnen är medvetna om att läsning är en viktig färdighet som de behöver för att klara sig i livet men de saknar entusiasm och genuin lust för läsning, jämfört med barnen i den första gruppen. Dessa barn läser hellre faktaböcker än skönlitteratur.

3.2 OM BIBLIOTEK

Johansson (2010) har följt en grupp barnbibliotekarier under ett år. Något som hon ser som utmärkande är att barnbibliotekarierna vill vara på barnens sida, de vill hjälpa dem att finna läslust genom att hitta böcker som passar varje barn. Johansson skriver ”i barnbibliotekariens värld är läsningen sitt eget mål: det är en njutning

och en glädje att läsa, att gå in i främmande miljöer, hitta berättelser att känna igen sig i eller få veta mer om något man är intresserad av” (2010, s.29). Läsglädjen är den primära, till skillnad från i skolans värld där lärandet ofta är det viktiga.

Juncker (2010) skriver om skillnaden mellan skolbiblioteket och folkbiblioteket, där den första är placerad i utbildningssektorn och den andra i kultursektorn. Skolbiblioteket ska fungera som ett pedagogiskt servicecentrum, dit barnen går som elever som en del av undervisningen. Folkbiblioteket är till för fritiden, dit kan barnen gå frivilligt för att hitta sådant som intresserar dem. ”Ställt på sin spets är barnbiblioteket barnens, skolbiblioteken skolans.” (Juncker, 2010, s.243).

Ungdomarna i Snowballs studie ställde sig överlag negativt till bibliotek. De använde oftare skolbiblioteket än folkbiblioteket, framförallt för att de gick dit på lektioner. Väldigt få av ungdomarna gick till biblioteket för att låna böcker eller andra texter, utan föredrog att få tag på läsmaterial på annat sätt. En av ungdomarna menade att folkbiblioteket var sunkigt. (Snowball, 2008).

Barnen i Hedemarks studie har överlag en positiv inställning till bibliotek. En flicka säger så här: ”jag tänker på en väldigt, väldigt rolig plats. Där det är fullt av böcker och är tyst och man kan ha jättekul” (Hedemark, 2011, s.33).

I en norsk studie om ungdomars syn på läsning och bibliotek (Tveit, 2012) är de intervjuade ungdomarna positiva till folkbiblioteket och använder det regelbundet. Dock konstaterar Tveit att de flesta av dem har en bristfällig kunskap om hur biblioteket fungerar, de har svårt att förstå hur böckerna är uppställda och känner inte till att de kan använda de publika sökatorerna för att hitta de böcker de söker. Tveit ser att en grupp ungdomar i studien är mindre intresserade av biblioteket än de andra som deltar i studien, det är elever från en privatskola med välbärgade familjer. Dessa ungdomar köper hellre böcker än lånar läsmaterial från ett folkbibliotek.

4. RESULTAT OCH ANALYS

Resultatet är presenterat tematiskt enligt de områden som utvärderingens frågeställning behandlar. Första delen handlar om läsning, andra delen om bibliotek, tredje delen om projektledarnas arbetsmetoder och mål med projektet. Den fjärde och sista delen tar upp sådant som har fungerat bra samt mindre bra inom projektet.

4.1 LÄSNING

Intervjuare: ”Vad tänker du på när jag säger ordet läsning?”

Kulturstrateg: ”Då tänker jag på lust. Det har det handlat om så mycket i det här projektet. Att det måste vara lustfyllt och att man måste hitta något som barnen känner intresse för. Det tror jag är nyckeln till att få dem att läsa.”

Bibliotekarie: ”Det jag får upp i huvudet först är att jag ser en text framför mig. Kanske inte nödvändigtvis en bok, men texter av olika slag tänker jag på.”

Idrottsledare A: ”Jag tänker väl på olika saker som relateras till läsning. Allt ifrån böcker till ... hur man kan koppla läsning till idrotten.”

Samtliga informanter menar att läsning är viktigt och något som de flesta behöver ägna sig åt, på ett eller annat sätt. Alla idrottsledare talar om att läsning är viktigt för att man ska utöka sitt ordförråd, bli bättre på språk eller för att lära sig saker. Idrottsledare A menar också att man genom läsningen kan lära känna sig själv och få nya perspektiv, och på så sätt lättare kunna känna empati för andra.

Idrottsledarna uppvisar en instrumentell syn på läsning (Hedemark, 2011), där läsningen är bra för ett ökat ordförråd, att kunna kommunicera bättre med sina lagkamrater eller för att lära sig något.

Bibliotekarien och Kulturstrategen talar båda om att läsningen är viktig ur ett demokratiskt perspektiv. Kulturstrateg: ”Varför jag brinner för detta så starkt är demokratifrågan, och det är inte bara för andras skull. Det är rent egoistiskt kan man säga, för jag är rädd för ett samhälle där man inte kan kommunicera med

varandra. Jag tror det är grunden för demokratin att vi på olika sätt kan förstå varandra och berätta berättelser för varandra. Därför så tror jag så starkt på att alla måste få möjlighet, och också skyldighet, att kunna ta del av texter och förstå texter.” Som Höglund (2012) skriver så är förmågan att kunna förstå olika typer av texter viktigt inte bara för individen utan för samhället i stort. Läs- och skrivkunighet är fundamentalt både för att kunna ta del av utbildning och för den personliga utvecklingen (Höglund, 2012).

Ingen av informanterna lägger någon större vikt vid vilken sorts texter man ska läsa. Idrottsledare B menar att det är viktigt att läsa olika sorters texter och genrer för att läsningen ska kännas rolig. Idrottsledare C säger att det viktigaste är att man läser, inte vad. Kulturstrategen resonerar så här: ”För oss har det inte varit så noga med vad de läser utan huvudsaken är att de läser. Bara att de tar upp en bok och får erfarenheten av att läsa, som de sen kan ha med sig i en annan situation. Jag tänker att de övar situationen, vad det innebär att pausa en stund, att koppla ner och hämta ny kraft. Fantisera eller drömma. Att bara få vara en stund.” Bibliotekarien menar att det är viktigt att erbjuda texter som passar barnen, så att texterna inte är för svåra och skrämmer bort ovana läsare. Samtidigt menar hon att det finns en vinst i att läsa olika sorters texter då de ger olika saker. Hon säger: ”Men det här med skönlitteratur kontra faktalitteratur, där lägger jag ingen värdering i att det skulle vara bättre exempelvis med skönlitteratur än facklitteratur.” Bibliotekarien hänvisar till en syn på läsning där skönlitteratur ofta premieras över facklitteraturen (Rydsjö & Elf, 2007). Många gånger när skolklasser kommer till biblioteket för att välja ut bänkböcker så får barnen endast låna skönlitterära böcker, trots att många barn föredrar att läsa facklitteratur (Hedemark, 2011. Rydsjö & Elf, 2007). Barnen i Hedemarks studie menar att läraren ofta bestämmer vad barnen får och inte får låna från biblioteket. Att barnen får välja själva vad de ska läsa utifrån egna intressen är mycket viktigt för att läsningen ska kännas lustfylld (Gordon & Lu, 2008. Sandin, 2011). Både Bibliotekarien och Kulturstrategen talar om läsningen som ett mål i sig. Precis som för bibliotekarierna i Johanssons (2010) studie är inte lärande målet, utan det är upplevelsen, glädjen och lusten som är läsningens primära mål.

Bibliotekarien säger att hon märkt att många barn och ungdomar inte kallar sig själva för läsare, fastän de sitter ner och läser. Detta fenomen märktes även i Snowballs studie, där många ungdomar menade att de aldrig läste. Där visade det sig att de flesta läste relativt ofta, men att de läste serietidningar, manga eller modemagasin, sådant som de inte klassificerade som läsning (Snowball, 2008). Också Kulturstrategen berättar att hon märkt av att många barn bär med sig en syn på vad läs-

ning är, och att vissa texter inte passar in i det begreppet: ”Den här tröttsamma diskussionen om vad som är fint och fult att läsa, och vad de ska och inte ska få läsa. Jag har hört jättemånga barn under det här projektet som sagt att ’nej jag får inte läsa det för min mamma och pappa’. De verkar ha med sig en bild av vad läsning är, kanske från familjen eller skolan eller, ja jag vet inte vart de fått det ifrån. Men läsning förknippar de med tjocka romaner som de inte själva har valt och som är svåra och jobbiga för dem. Och jag tror att för många barn har det här projektet gett dem en ny relation till läsandet. Att läsandet kan vara lustfyllt, och att det kan pågå i fem minuter eller så länge som man själv har valt att det ska pågå. Och det kan vara bilder också, eller att lyssna på en bok. Att de kan sova en stund och sen läsa och sen leka och så spela lite boll och så går man ut och in i läsandet. De har själva valt situationen.” Precis som barnbibliotekarierna i Johanssons (2010) studie så uppvisar kulturstrategen en önskan om att vara på barnens sida, att vara en annan sorts vuxen som låter läsningen ske på barnens villkor. Hennes fokus ligger på lusten snarare än vad som anses bäst att läsa.

Att läsning ska vara lustfyllt är något alla intervjupersoner håller med om. Idrottsledare A: ”Just för att få större effekt, för att det ska ske... för att man ska göra det själv. Det har vi ju pratat om också inom fotbollen, att motivation är grunden... jag tror väldigt mycket av lärandet ökar eller blir effektivare om du vill det. Om du förstår vad du ska ha det till. Det är kanske den största utmaningen som jag har fått att ledare eller spelare inom det här projektet inte förstår varför man ska läsa.” Idrottsledare B och C menar båda två att det är svårt att hitta motivation att läsa om det inte känns lustfyllt. Idrottsledare B: ”Jag kan inte försöka sitta och läsa igenom en bok som jag tycker är sisådär.” Idrottsledare C säger: ”Det är lättare att ta till sig innehållet om det är lustfyllt. Om jag säger till dig att läsa en bok om något du inte är intresserad av så tar du inte åt dig det på samma vis.” Både Bibliotekarien och Kulturstrategen menar att det är viktigt att få uppleva en lustfylld läsning, men att det inte alltid är roligt att läsa. Bibliotekarie: ”Det är viktigt att man fått ta del av en lustfylld läsning någon gång i sitt liv. Sen måste det inte vara så varje gång, för all läsning är inte lustfylld. Det kan vara väldigt jobbigt ibland att läsa vissa texter, men om man förstår att om man tar sig igenom det så får man någon belöning längre fram. Men att visa på att läsning kan vara lustfyllt, och att alla har känt den känslan tror jag är nödvändigt för alla.”

Idrottsledare B menar att miljön där man läser kan påverka mycket. På hennes idrottsklubb har man byggt upp en läshörna, något som uppskattas mycket både av barnen och deras föräldrar. Hon säger: ”att det är stallmiljö, inte att man sitter i

en skolbänk eller en trång sal. Det ska vara den här härliga miljön, det ger mycket.” Sandin (2004) menar också att läsmiljön kan påverka barnens läslust.

Flera av respondenterna talar om att idrotten kan vinna på att dess utövare läser mer. Idrottsledare A menar att de framförallt har nytta av språket som läsningen ger. ”Det är inte så att vi läser ute på fotbollsplanen men vi använder ju språket och språket är en väldigt viktig del av att kunna samarbeta med andra... att kunna utrycka sig. Jag upplever att det skiljer väldigt mycket i ordförråd. Det kan ju bli problem i en grupp eller i ett idrottslag.” Idrottsledare B berättar att de haft nytta av faktaböcker när de planerat lektioner och teoripass. Låshörnan har också gett barnen i hennes klubb en ökat barnens sammanhållning och gett dem en plats där de kan koppla av. Under en idrotts tävling hade Idrottsledare C Läsmusklers husvagn med sig, idrottsledaren märkte där hur mycket barnen uppskattade att kunna sätta sig ner där och läsa och varva ner. ”Man sprang sin etapp där på förmiddagen och sen kom man på eftermiddagen till läsmuskler-vagnen och man märkte att de bara älskade det, speciellt killarna som jag inte trodde. Det var väldigt mycket killar som besökte vagnen. Det har man ju hört att killar läser mindre än tjejer.”

Både Idrottsledare A och B märker en förändrad syn på läsning från barnen i deras idrottsklubbar, men också från föräldrarnas sida. Idrottsledare B berättar att barnen pratar mycket mer om läsning och att de ofta kommer med önskemål om böcker och tidningar som kan köpas in till låshörnan. I hennes idrottsklubb har man ordnat så att barnen kan låna hem böcker från låshörnan, vilket många gör. Idrottsledaren berättar också att flera föräldrar har börjat låna böcker, många av dem har vittnat om att de aldrig brukade låna böcker från biblioteket tidigare. Idrottsledare A har märkt att föräldrar har börjat prata mer om läsning, och att barnen utvecklat sin läsförståelse. Framförallt märks det mer när Läsmuskler har varit på besök, som när husvagnen är uppställd vid tävlingar och träningar.

Idrottsledare B berättar att hennes syn på läsning har förändrats efter att hon tagit del av Läsmuskler: ”Ja, det har den. Jag var ingen läsmänniska innan, nej! Jag tyckte nästan att det var... ’ja nu ska det bli intressant att se...’ alltså när de de frågade mig [om att vara ansvarig för Läsmuskler från klubbens sida], så tänkte jag ’men jag läser ju ingenting!’ Men nu läser jag... jag tycker att det är har blivit en glädje att läsa, vilket jag inte tyckte innan.” Idrottsledare A menar att han fått en förändrad syn på vad läsning kan vara, och att läsningen kan användas inom många olika områden. Kulturstrategen berättar att hon har blivit mer medveten om vad man kan vinna på att göra läsningen social ”att det här som unga gör när de håller på med sina datorer och sina sociala medier och allt, om vi kan få läsningen likadan,

alltså social, då kommer vi nog långt. Så den sociala läsningen har vi jobbat mycket med. Jag har blivit medveten om vikten av det sociala. Och vikten av diskussionen kring texter. Och det är egentligen det som är grunden för det som jag sa innan om demokrati, att vi faktiskt delar berättelser... då kan läsningen bli större." Att barn får diskutera sin läsning och de känslor den väcker med andra är viktigt för att göra läsningen lustfylld (Sandin, 2004. Hedemark, 2011).

4.2 BIBLIOTEK

Intervjuare: "Vad tänker du på om jag säger ordet bibliotek?"

Idrottsledare B: "Om jag ska vara ärlig så tänker jag 'tråkigt'! Det har blivit mindre och mindre tråkigt ju längre jag har varit med i Läsmuskler, men jag ser mig själv fortfarande inte gå in i biblioteket liksom. Utan då köper jag böcker istället. Tyvärr..."

Idrottsledare A berättar också att hans syn på bibliotek förändrats under arbetet med Läsmuskler. "Jag tycker personalen har varit väldigt duktiga... de brinner otroligt mycket för att biblioteket inte finns till som ett självändamål utan biblioteket kan lika gärna vara här uppe med läsmuskler. Det finns till som en fritidsenhet eller ja det är en samhällsfunktion, inte bara någonstans där man förvarar böcker. Bibliotekets uppgift kan ju vara läsfrämjande och att vara ute väldigt mycket."

Idrottsledare C säger att hon främst tänker på böcker när hon tänker på bibliotek, även om hon vet att ett bibliotek kan vara mycket mer än så. Hon berättar att hon blivit mer medveten om att det finns böcker för alla, om alla möjliga intresseområden.

Kulturstrategen pratar om att biblioteket inte bara behöver vara inom fyra väggar, att man måste söka sig till platserna där läsarna finns. "Vårt uppdrag är att arbeta läsfrämjande. Och för att få barn att läsa, det spelar ingen roll om de gör det på biblioteket, eller vart de gör det."

Folkbibliotekets uppdrag är att arbeta läsfrämjande och uppsökande. Det är intressant att flera av idrottsledarna tidigare inte uppfattat detta, Idrottsledare A berättar att han förut såg på bibliotek som ett "förråd för böcker". Vidare reflekterar han kring hur ovanligt det har upplevts att biblioteket söker upp folk vid idrottsföreningar: "annars är det väldigt vanligt att man själv uppsöker biblioteket." Biblioteket ägnar sig ofta åt uppsökande verksamhet gentemot skolor eller barnavårdscentraler, har man inte en naturlig anknytning till dessa platser så kanske man inte möter biblioteket så ofta. Läsmuskler är innovativt på så vis att det arbetar på en ovanlig plats för uppsökande arbete. Projektet möter upp människor där de

vistas på fritiden, där de känner sig trygga. Jag tror det kan vara en av anledningarna till varför många upplever detta uppsökande arbete som något nytt. Juncker (2010) skriver om skillnaderna mellan folkbibliotek och skolbibliotek, och menar att folkbiblioteket är till för fritiden. Det är en plats dit barn kan söka sig frivilligt för att läsa eller göra sådant som intresserar dem. Utifrån den här synen på folkbiblioteket känns det väldigt naturligt att skapa samarbete med idrottsföreningar, som också är en plats där barn frivilligt vistas på fritiden på grund av ett intresse.

4.3 PROJEKTLEDARNAS ARBETSMETODER OCH MÅL MED PROJEKTET

Projektledarna säger att den främsta målgruppen varit barn och unga inom idrottsrörelsen, men även idrottsledare, föräldrar till idrottande barn samt dem själva, då de har velat utveckla nya metoder och arbetssätt.

Intervjuare: ”Hur har ni tänkt att läsmuskler ska påverka de som tar del av projektet?”

Kulturstrateg: ”Vi hoppas på att de ska få en mer lustfylld relation till böcker och läsning. Vi vill medvetandegöra vikten av att jobba med läsglädje.”

Bibliotekarie: ”Att läsning är så mycket mer än att läsa en skönlitterär tjock bok. Att läsning kan vara lustfyllt. Och att det finns böcker och annan media som passar dem. Att det finns något för alla. Att de ska upptäcka det. Och att man kan göra det tillsammans, det har vi ju pratat mycket om med att göra läsningen social. Och det har vi försökt på olika sätt. Även att föräldrar ser att barnen är intresserade.”

Ett av målen som de hade i början av projektet var att de ville att biblioteket skulle utveckla nya metoder för läsfrämjande och uppsökande arbete. Både Kulturstrategen och Bibliotekarien upplever att de har nått det målet. Bibliotekarie: ”Ja, vi har köpt en husvagn! [Skratt]. Jo men det har vi absolut gjort, för det som vi har upptäckt är ju att det inte är så svårt att få dem att öppna en bok och sätta sig och läsa om det bara finns bra, roliga och fräscha böcker. Det är väl det främsta som vi har upptäckt. Och sen det där med att vara på plats där barnen är... särskilt om de har en väntan, jag tänker på cuper och läger och så. Och att det är viktigt att inspirera och informera idrottsledarna, det har vi gjort en del. Och där har vi upptäckt att de välkomnar det här. Sen att vi hade sms-novell tävlingen, att man ska skriva sig till läsning, det är ju en annan metod som vi har provat. Det skulle man kunna utveckla ännu mer, just med skrivandet av kortare texter och sådär.”

Kulturstrategen talar om vikten att våga ta sig ut från kulturinstitutionen ”att man gör tröskeln så låg som möjligt inom kulturen och läsandet genom att möta folk där de känner sig trygga. Där de är vana vid att vara. Som en idrottshall, där

man kanske är flera gånger i veckan. Där man har sina kompisar och känner idrottsledarna, och då är det lättare att det dyker upp en ny person där.”

4.4 LYCKADE DELAR SAMT UTVECKLINGSMÖJLIGHETER

Jag frågar informanterna vad de tycker har varit speciellt bra inom Läsmuskler. Kulturstrategen svarar att ”relationen med idrottsledarna har blivit jättebra, jag upplever det som att vi har tagit oss över tröskeln in i varandras världar.” Hon berättar också att det var mycket lättare att få barnen att läsa än vad de trodde i början av projektet. ”Första gången vi åkte ut så trodde vi att barnen är ju där för att de vill spela fotboll i första hand, men de kastar ju sig över våra böcker och vårt pop-up bibliotek. Så det var en obefogat rädsla tror jag. Och det har varit en aha-grej att tänk om det är så att barn inte har böcker omkring sig. Tänk om det är så himla enkelt, och att det är därför som läsandet gått ner. Att det inte finns några böcker och att vi vuxna inte har tagit det ansvaret att ge dem bra böcker.”

Bibliotekarien menar att husvagnen blivit speciellt lyckad. ”Barnen tycker om att vara där, de ser det som en koja, ett mysigt ställe att vara på. Och att vi har byggt upp små läshörnor eller slags småbibliotek, som på ridskolan med lässpiltan. Den tyckte jag blev jättebra. Det var ju deras initiativ och det är roligt att de själva kom på det. Spiltan är det första man ser när man kommer in i stallet, och den används väldigt mycket.”

Idrottsledare A tycker det är bra att det har lagts stor vikt vid att projektet ska ske på barnens villkor. ”Det har jag blivit imponerad av hela tiden i projektet hur man har lagt fokus på barnen, att man utgår ifrån barnens perspektiv mycket... Alla inblandade har varit väldigt duktiga på att fånga upp idéer från barn tycker jag. Det har varit väldigt lyhört.”

Idrottsledare C tycker också att husvagnen varit speciellt bra. ”Att ha en sån häftig husvagn som gör att det blir lite inbjudande och, komma in i lite mysstund. Själva konceptet med Läsmuskler är jättebra, men just det att de har en husvagn har gjort det blivit lite pricken över i.”

Idrottsledare B berättar att samarbetet med biblioteket fungerat väldigt bra. ”Det här skulle vi aldrig ha klarat av själva, och just de här nya böckerna vi har fått. Det är inte de här gamla böckerna som ingen vill ha. För de ser ju inte speciellt lockande ut. Utan det är nya böcker. Och just att vi inte står själva i det utan att det är ett samarbete tycker jag har varit otroligt bra.”

När det gäller saker inom projektet som fungerat mindre bra, eller som hade kunnat utvecklas mer så säger Idrottsledare A att han saknat mer arbete mot för-

äldrarna. Han menar att idrottsledarna fått lära sig om de positiva fördelarna med att läsa mer, men att föräldrarna också hade behövt lära sig mer, eftersom de har en sån stor inverkan på sina barns läsning. Idrottsledare C nämner också att man hade kunnat arbeta mer mot föräldrar, men hon menar främst i utbudet av böcker och tidningar. På idrottstävlingar och liknande kommer föräldrar ofta med sina barn för att titta på husvagnen eller pop-up biblioteken. Idrottsledare C menar att det hade varit lättare att få familjer att stanna kvar och läsa om det också funnits läsmaterial för föräldrarna. Idrottsledare B är mest bara positiv till projektet och menar att allt flutit på väldigt bra.

Kulturstrategen oroar sig för att de inte har fått med sig hela biblioteket i projektet och dess arbetsmetoder, utan att det bara varit ett par som engagerat sig och arbetat med projektet. Vad händer om någon blir sjuk eller slutar, faller projektet då? Hon nämner också att vissa rutiner vid biblioteket, som antalet timmar en bibliotekarie måste arbeta i yttre tjänst, har försvårat för projektet. I framtiden tror hon att man måste arbeta mer för att entusiasmera de övriga i personalen, så att de får lust att vara med. Det får också gärna komma uppifrån, från ledningen ”att nu ska vi testa det här!”. Hon tror också att biblioteken kan vinna på att vara mer flexibla kring sina rutiner, så att det finns utrymme att arbeta med nya utvecklande projekt.

Bibliotekarien talar om att det ibland har varit svårt att nå ut till idrottsföreningar, ledare och föräldrar. Bland annat har de inom projektet anordnat föreläsningar där det varit svårt att få folk att komma. Hon talar också om att det kan vara svårt att veta hur exempelvis Pop-up biblioteken använts av idrottsföreningarna när Bibliotekarien och Kulturstrategen inte varit närvarande. När idrottslag rest till tävlingar har de fått ta med sig ett pop-up bibliotek med saccosäckar och korgar med böcker och tidningar som barnen kan läsa mellan matcher. Bibliotekarien har förstått att man inte alltid ställt fram korgarna med böcker utan istället bara använt saccosäckarna för att sitta på.

5. SAMMANFATTNING OCH UTVECKLINGSMÖJLIGHETER

Samtliga informanter har visat på en positiv syn till läsning, de har sett att det läsfrämjande arbetet gett tydliga vinster för idrotten och föreningarna i stort. Flera av informanterna berättar att deras egen syn på läsning har förändrats efter Läsmuskler. Idrottsledare B berättar att hon inte identifierade sig som en läsare tidigare, men att hon nu finner glädje i läsning och läser flera gånger i veckan. Synen på bibliotek har inte påverkats i lika stor grad. Detta kan bero på att projektet arbetat uppsökande och att de flesta aktiviteter skett utanför bibliotekets fyra väggar.

Störst genomslagskraft kan jag se i den idrottsförening där Idrottsledare B är verksam. Där har man haft en läshörna i klubbstugan som använts flitigt. Idrottsledarna i föreningen har engagerat sig och kommit med egna förslag på vad man kan göra i projektet. Många barn och även föräldrar har börjat låna hem böcker från klubbens läshörna. Flera föräldrar har vittnat om att de tidigare inte lånat böcker.

Flera av idrottsledarna menar att man inom Läsmuskler hade kunnat arbeta mer mot föräldrar, genom att föreläsa om vikten av läsning samt erbjuda läsmaterial för de vuxna i husvagnen. Bibliotekarien berättar att de har ordnat föreläsningar om läsning, barn och idrott, men att det många gånger varit svårt att få besökare. Jag anser att det vore en god idé att ha en hylla för vuxna i husvagnen, där man exempelvis erbjuder dagstidningar, magasin och facklitteratur. På stora idrottsevenemang vistas ofta hela familjer, om det även finns något för de vuxna att läsa finns det större möjlighet att få familjerna att stanna vid husvagnen. Då kommer fler barn sitta där och läsa. Dessutom kan det finnas positiva fördelar med att barnen får se sina föräldrar läsa. Vid många tävlingar och evenemang har projektledarna varit närvarande vid husvagnen eller pop-up biblioteken. Vid andra tillfällen har husvagnen eller pop-up biblioteken bemannats av idrottsledare. För att nå ut bättre till föräldrarna, som Idrottsledare A efterfrågade, tror jag på att ha bibliotekspersonal närvarande så ofta som möjligt. De kan berätta om projektet och om

läsning för föräldrar. Med sin kompetens kan de inspirera både barn och föräldrar till läsning. För att möjliggöra en ökad närvaro ser jag en vinst i att fler från biblioteket engageras i och arbetar med projektet. Jag kan se att det skulle vara positivt inte bara för projektet utan att det skulle resultera i en större genomslagskraft i hela verksamheten. Inom Läsmuskler har man arbetat med nya metoder för läsfrämjande arbete, dessa metoder kan även komma till nytta i det dagliga arbetet på biblioteket och i planeringen för framtida projekt. Slutligen vill jag föreslå fler läshörnor i idrottsföreningarna, dessa har fungerat mycket bra och har resulterat i att inte bara de idrottande barnen utan också deras föräldrar och småsyskon sätter sig ner i klubbstugan och läser. Den här typen av uppsökande biblioteksarbete tror jag man kan ta med sig till framtida projekt. För många människor är det ett stort steg att börja besöka biblioteket och jag tror det finns stora vinster i att nå dem på en plats där de redan vistas och känner sig trygga. Detta går att se i föreningen där Idrottsledare B är verksam, där föräldrar som aldrig tidigare brukade låna böcker nu börjar låna hem böcker från klubbstugan samt läser högt för sina barn.

KÄLLFÖRTECKNING

- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Gordon, C., & Lu, YL. (2008). "I Hate to Read – Or do I?": Low Achievers and Their Reading. *School Library Media Research*, 11, 1–15.
- Hedemark, Å. (2011). *Barn berättar: en studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek*. Svensk Biblioteksförningens rapport 2011:1.
- Höglund, L. (2012). Svenskarna och folkbiblioteken på 2000-talet. I A. Frenander & J. Lindberg (Red.), *Styra eller stödja? Svensk folkbibliotekspolitik under hundra år* (s.271–292). Borås: Valfrid.
- Johansson, B. (2010). Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv. Ingår i *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Rydsvj, K. Hultgren, F., & Limberg, L, red. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. S.23–50
- Juncker, B. (2010). Barns bibliotek – nya villkor, nya utmaningar, nya teorier, nya begrepp. Ingår i *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Rydsvj, K. Hultgren, F., & Limberg, L, red. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. S. 241–270.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Rydsvj, K., & Elf, AC. (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Sandin, AS. (2004). *Läslust en brinnande känsla i magen: en studie av 9–12-åringars upplevelser och uppfattningar av läslust*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks-och informationsvetenskap. Magisteruppsats 2004:62.
- Sandin, AS. (2011). *Barnbibliotek och lässtimulans: delaktighet, förhållningssätt, samarbete*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Snowball, C. (2008). Teenagers Talking about Reading and Libraries. *Australian Academic & Research Libraries*, 39(2), 106–120. DOI: 10.1080/00048623.2008.10721336
- Tveit, Å K. (2012). Reading Habits and Library Use Among Young Adults. *New Review of Children's Literature and Librarianship*, 18(2), 85–104. DOI: 10.1080/13614541.2012.714341

BILAGA. Intervjuguider

Intervjuguide med intervjufrågor för utvärdering av projektet Läsmuskler.

Börja med att kort presentera mig, berätta att intervjuerna dels kommer vara som grund för min utvärdering (att det är en kurs i mitt utbildningsprogram) samt kan komma nyttjas av den särskilt anlitade utvärderaren från Bibliotekshögskolan/Högskolan i Borås.

Intervjuerna är konfidentiella på så vis att idrottsledarnas namn inte kommer finnas med i rapporten eller delges till någon annan.

Om de vill ändra något, komplettera uppgifter, ta tillbaks etc kan de kontakta mig inom några dagar efter intervjun.

Intervjuerna kommer spelas in.

Intervjun beräknas ta 30 minuter.

INTERVJUFRÅGOR IDROTTSLEDARE:

Hur kom det sig att du blev delaktig i projekt Läsmuskler?

Hur har du varit delaktig i projektet Läsmuskler?

Vad tänker du på när jag säger ordet "läsning"?

(Följdfråga) Är det viktigt att man läser vissa typer av texter? I så fall vilka?
Varför?

Varför ska man läsa?

Är läsning något som alla behöver ägna sig åt?

Behöver läsning vara lustfyllt?

(Följdfråga om ja) – Varför? Hur kan man göra läsning lustfyllt?

(Följdfråga om nej) – Hur tänker du då/Varför inte?

Är läsning bra för idrotten?

Kan idrotten vinna något på att dess utövare läser mer?

Har du upplevt att barnen i din klubb börjat prata mer om läsning sedan ni varit delaktiga i Läsmuskler?

Upplever du att din egen syn på läsning har förändrats efter att du tagit del av Läsmuskler?

Är det något i Läsmuskler du har tyckt varit speciellt bra?

Är det något i Läsmuskler du har tyckt varit dåligt/mindre bra?

Hur hade man kunnat göra det bättre?

Har du upplevt att något fattats i projekt Läsmuskler?

Vad tänker du på om jag säger ordet "bibliotek"?

Upplever du att din syn på bibliotek har förändrats efter att du varit med i Läsmuskler?

Jag har inga fler frågor. Har du något mer du vill säga eller fråga om innan vi avslutar intervjun?

Tack så mycket för att du ville vara med!

Efter bandspelare är avstängd, fråga hur de upplevde intervjun.

Inom ramen för intervjun kan jag även behöva ställa följdfrågor/sonderande frågor.

Ex: "Kan du ge en mer detaljerad beskrivning?" "Har du fler exempel?" "Hur menar du då?"

Kan behöva verifiera mina tolkningar, i de fall där jag upplever att jag behöver försäkra mig om att jag förstått informanterna rätt.

Ex: "Du menar att...?" "Är det så att du upplever att...?"

INTERVJUFRÅGOR TILL BIBLIOTEKARIE OCH KULTURSTRATEG SOM DRIVIT PROJEKT LÄSMUSKLER:

Vad har varit din roll i projektet Läsmuskler?

Vem eller vilka har varit målgruppen för projektet?

Hur har ni tänkt att läsmuskler ska påverka de som tar del av projektet?

(Barn/idrottsledare/föreningar)

Vad tänker du på när jag säger ordet "läsning"?

(följdfråga) – är det viktigt att man läser vissa typer av texter? I så fall vilka?

Varför?

Varför ska man läsa?

Är läsning något som alla behöver ägna sig åt?

Behöver läsning vara lustfyllt?

Kan idrotten vinna något på att dess utövare läser mer?

Ett av era mål i början av projektet var att biblioteket skulle utveckla nya metoder för läsfrämjande och uppsökande arbete, upplever du att ni har gjort det?

Upplever du att din syn på bibliotek och dess verksamheter har förändrats under arbetet med Läsmuskler?

Är det något inom projektet som du upplever har blivit speciellt bra?

Finns det något i projektet som du upplever har blivit mindre bra/dåligt?

Hur hade det kunnat bli bättre?

Upplever du att din egen syn på läsning har förändrats under arbetet med Läsmuskler?

Jag har inga fler frågor. Har du något mer du vill säga eller fråga om innan vi avslutar intervjun?

Tack så mycket för att du ville vara med!

Följdfrågor/sonderande frågor:

Ex: "Kan du ge en mer detaljerad beskrivning?" "Har du fler exempel?" "Hur menar du då?"

Verifiera mina tolkningar

Ex: "Du menar att...?" "Är det så att du upplever att...?"

HÖGSKOLAN I BORÅS

Boråsregionen
Sjuhärads kommunalförbund

KULTURRÅDET

ULRICEHAMNS
KOMMUN

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN